

Linköpings universitet
Läraryrket

Marianne Johansson

En studie av synen på kvinnor och högre utbildning

I samband med läroverksreformen 1927

Examensarbete 10 poäng

LIU-LÄR-L-EX--04/18--SE

Handledare:
Staffan Förhammar/
Hans Nilsson
Institutionen för
Samhällsutveckling och
kultur (ISAK)
Enheten för historia

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Material	3
1.3	Källpresentation	3
1.4	Metod och avgränsningar	5
1.5	Förkortningar	6
2	Tidigare forskning och bakgrund	7
2.1	Inledning	7
2.2	Kvinnans förändrade ställning i samhället	8
2.2.1	<i>Kvinnornas förändrade ställning i yrkeslivet</i>	10
2.2.2	<i>Kvinnors utbildningshistoria</i>	11
2.2.3	<i>Det Svenska läroverkets historia.</i>	12
2.2.4	<i>Synen på den kvinnliga naturen</i>	13
2.3	Allmän politisk historia	14
2.3.1	<i>Sveriges tvåkammarriksdag</i>	16
2.3.2	<i>Val till kamrarna</i>	16
2.3.3	<i>Beslutsmodellen</i>	18
3	Undersökning	19
3.1	Inledning	19
3.2	Synen på kvinnans plats i familjen	21
3.3	Synen på kvinnans arbetsmarknadsmässiga behov av utbildning	24
3.4	Synen på kvinnans rätt till utbildning av rättviseskäl	25
3.5	Översikt om de olika politiska åsikterna	27
3.6	Resultatet av debatten	29
3.6.1	<i>Utredningar</i>	30
3.6.2	<i>Senare utredning av behovet</i>	32
3.6.3	<i>Utredningens resultat den 30 november 1929.</i>	32
3.7	Resultatet i statistiken	35
3.7.1	<i>Tabell nr 1</i>	35
3.7.2	<i>Tabell nr 2</i>	35
4	Sammanfattning och avslutning	37
4.1	Vilken position skulle kvinnan ha i familjen?	38
4.2	Vilken position skulle kvinnan ha på arbetsmarknaden?	38
4.3	Vilken inställning hade man för kvinnans rätt till utbildning och kvinnans behov av utbildning?	39
4.4	Vilka kvinnosyner framfördes?	41
4.5	Avslutning	42
5	Referensförteckning	45
5.1	Tryckta källor	45
5.2	Litteratur	45

1 Inledning

Har jag som blivande lärare tycker att utbildning för alla är viktig för ett lands utveckling på alla plan. Och med anledning av att man diskuterar barns rätt till utbildning i media, där speciellt flickornas utbildning har varit i fokus i bl.a Afghanistan. Utbildningshistoria ligger mig varmt om hjärtat och jag anser att man lättare kan förstå andra länders kamp om flickors utbildning om vi själva lär oss av vår egen historia. Jag har studerat Sverige efter första världskriget, då det genomfördes flera reformer i Sverige, bland annat blev det år 1921 lika och allmän rösträtt mellan män och kvinnor. I och med detta började kvinnans situation förbättras i hemmen, och på arbetsmarknaden. Därför har jag valt att undersöka synen på kvinnor och högre utbildning på politisk nivå under utvecklingen av läroverksreformen år 1927. Genom denna reform skulle det bli ytterligare förbättringar, mer lika villkor för båda könen i vår utbildningshistoria. Utvecklingen av denna reform ledde till att även flickor skulle få tillträde till de statliga läroverken och därmed kunna avlägga en högre utbildningsexamen. Genom denna undersökning vill jag lyfta fram de olika åsikterna om kvinnors rätt till utbildning på politisk nivå under mellan krigstiden i Sverige, för att vi som blivande lärare ska få en förståelse för andra länders situation idag när det gäller rätt till utbildning för flickor och pojkar.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka synen på kvinnors rätt till högre utbildning och kvinnans plats i samhället i samband med riksdagsdebatten om läroverksreformen 1927, som gav kvinnor rätt till högre utbildning. De högre allmänna Läroverken var stängda för kvinnor, och det var först i samband med läroverksreformen 1927 och därmed genom läroverksstadgan 1928 som kvinnor och män likställdes.

För att kunna genomföra mitt syfte har jag valt följande frågeställningar i min undersökning av debatten:

- Vilken inställning hade politikerna om kvinnans plats i familjen?
- Vilken inställning hade politikerna om kvinnans plats på arbetsmarknaden?
- Vilken inställning hade politikerna om kvinnans rätt till utbildning och behov till utbildning?
- Vilka kvinnoosyner framfördes av politikerna?

Frågeställningarna som jag valt avslöjar synen på kvinnors roll och behov samt betydelse av utbildning i detta sammanhang: 1 kvinnan i familjen, 2 kvinnan på arbetsmarknaden, 3 kvinnans likabehandling av rättviseskäl.

1.2 *Material*

För att kunna undersöka den politiska debatten har jag använt mig av olika Riksdagstryck, framför allt motioner och propositioner. Det är i dessa man tydligast kan läsa de olika åsikterna mellan partierna och de två kamrarna. Vad kan då materialet ge och inte ge?

Riksdagstryck har i sin helhet en begränsning när det gäller individens egen åsikt. För att tydliggöra individerna har jag använt motionerna för att få fram de olika individernas åsikter. Här har en eller flera personer skrivit sin egen åsikt i motionen och här kan man tydligast se likheter och skillnader på partiet och individens ställningstagande till frågan. För att åskådliggöra exempel på de olika partiernas åsikter har jag använt mig av motionärer från olika partier för att visa deras egna åsikter och jämföra dem med partiets. Skillnaden med propositionerna är den att de skrivs av en företrädare för riksdagen och där en hel grupp står bakom besluten, den enskilda individen blir näst intill osynlig. Den debatt som jag har försökt hitta i riksdagens skrivelser har varit tunn. Riksdagens propositioner är skrivna av N. J. F. Almkvist, som inte redovisar de olika partiernas ståndpunkt utan citerar skolkommissionen, ecklesiastikministern och riksdagen om vart annat. Jag har därmed inriktat mig på att tydliggöra skolkommissionens, ecklesiastikministerns och riksdagens åsikter som man framfört av Almkvist i detta material.

Protokollen som framför allt är från Andra särskilda utskottet 1927 där man behandlar åsikterna till propositionen nr 116 om ändringar rörande kvinnors rätt till högre läroverk. Materialet har varit mycket innehållsrikt och kompakt, här har partierna som enhet varit framträdande och jag har använt de olika partiåsikterna för att tydliggöra deras skilda åsikter rörande kvinnor och utbildning.

1.3 *Källpresentation*

Mina huvudkällor är Riksdagens skrivelser åren 1926-1928, *Kungliga Skolöverstyrelsens underdåniga berättelse 1920- 1921*, *SFS 1926-1928*, *Epokregistret 1921-1930* samt *SOU 1929: 32 -34*. Riksdagens skrivelser innehåller vad som beslutats vid riksdagen och vid de två kamrarna deras motioner och propositioner. För att komplettera dessa har jag använt böckerna *Våra skolor* samt *Sveriges Ungdomsskolor* skrivna av Bengt J: son Bergqvist som var ecklesiastikminister (skol- och utbildningsminister) år 1920-21, ledamot i skolkommissionen och chef över skolöverstyrelsen under de aktuella åren.¹ Boken *Våra Skolor* är en granskning av skolkommissionens reformförslag. Här ger Bergqvist sina synpunkter på vilka brister det finns i Sveriges skolsystem och vad skolkommissionen skulle kunna förbättra och förändra. I *Sveriges Ungdomsskolor* behandlar Bergqvist innebörden av 1927 års läroverksreform och

¹ Ecklesiastikminister var chef över Ecklesiastikdepartementet som var namnet på Utbildningsdepartementet (1840–1967). Inom E. handlades regeringsärenden främst angående kyrka, undervisning, forskning och kultur.

åtgärder hos de olika ungdomsskolorna i Sverige. Boken är skriven för att allmänheten ska kunna se vad man kommit fram till och vad som beslutats genom läroverksreformen.

För att få en bra bild av riksdagens sammansättning och hur de två kamrarna var uppdelade har jag använt boken *Tvåkammartiden 1867-1970* skriven av Nils Stjernqvist. Boken ger en bra bild av tvåkammarriksdagens arbete och historia. För att få en sammanhängande inblick i den politiska debatten och den tidigare forskningen har jag använt mig av böckerna *1927 års skolreform* skriven av pedagogen och historikern Gunnar Herrström och *Två studier i den svenska flickskolans historia* skriven av historikerna Gunhild Kyle (Sveriges första professor i kvinnohistoria, vid Göteborgs universitet 1984–87) och Gunnar Herrström. Dessa två författare har var för sig forskat kring flickornas situation i skolan, Kyle har med sin forskning om flickskolorna under 1800-talet beskrivit inställningen till flickor och utbildning. Herrström har speciellt inriktat sig på den skolpolitik som var åren 1918-1927 och 1928 när reformen drogs igång och genomfördes. För att få en inblick i flickornas utbildningshistoria har jag använt böckerna *Normalitet, kön och klass* skriven av pedagogen Ulla Johansson och *Svensk utbildningshistoria* skriven av historikern Gunnar Richardsson. Johansson skriver om flickornas situation på läroverken, hur de försöker anpassa sig till den manliga normen som hägrade där och på vilka politiska grunder som läroverkens regler stiftades. Richardsson skriver om Sveriges utbildningshistoria från 1600-talet och framåt och det politiska styret bakom den. För att få en inblick i Kvinnornas situation i det svenska samhället under den aktuella perioden för min uppsats har jag använt mig av boken *Tusen svenska kvinnoår* skriven av Ann-Sofie Ohlander och Ulla-Britt Strömberg. Ohlander är professor i historia och Strömberg är vetenskapsjournalist, de skriver i sin bok om kvinnohistoria från vikingatid till nutid. Där samhällets syn på kvinnan kommer i fokus som gift och ogift och ur familjens, arbetsmarknads och politisk synvinkel. Dessutom har jag använt mig av boken *Genom Sveriges Historia* skriven av Bengt Åke Häger. Historikern Häger har specialiserat sig på att försöka skildra de olika seklen i Sveriges historia och har korta neddykningar i olika aktuella händelser som sker under bl.a. mellankrigstiden.

1.4 Metod och avgränsningar

Metoden som jag valt är argumentationsanalys dvs. jag tänker analysera vilka argument som framförts i samband med kvinnor och utbildning. Där delar man först och främst in dem i pro-argument (argument för) och contra-argument (argument emot). Jag är även medveten om att argumenten kan i sin tur vara föremål för meningsskiljaktigheter som ger upphov till nya argument. Som underlag för olika ställningstagande och beslut kan man ställa samman olika argument i en s.k. pro et contra-översikt, uppställd så att man dels ser vilka argument som är för (pro) respektive mot (contra) tesen, dels hur dessa argument hänger samman inbördes som över- och underordnade. Detta har jag försökt skapa i sammanfattningen och avslutningen.

Jag har läst Riksdagens skrivelser, motioner och propositioner. Därutöver har jag läst Svensk författnings samling (SFS) och Epokregistret för att följa de olika beslut som gjorts gällande kvinnor och utbildning. Kritik som kan ställas är att jag kan ha missat någon motion eller proposition. Det har varit ett omfattande material att gå igenom, om jag missat något beslut eller en motion som rört denna fråga det är den mänskliga faktorn det beror på. Utifrån mina frågeställningar har jag tolkat argumenten som framförts i denna debatt. Jag har använt mig av flickor/kvinnor i texten eftersom motionärerna och riksdagen växlar mellan dessa två benämningar.

Som jag redovisat i mina källor har jag utöver primärkällorna använt mig av litteratur som ökat mina kunskaper om läroverkens struktur och samtida åsikter om utvecklingen av reformen. Dessa har jag använt för att förtydliga åsikter som funnits och vad som skett på samhälls- och politisk nivå i Sverige under denna period. I en mycket unik bok som varit en gåva till Bengt J: son Bergqvist på hans 60 års dag fann jag korta uppsatser där några författare skrivit sina åsikter till denna debatt om flickors rätt till högre undervisning. Dessa har jag använt mig av för att spegla samtida personers åsikter.

Jag har avgränsat mitt sökande före läroverksreformen till åren 1920-21 vilket var en lämplig start då Skolöverstyrelsen har en verksamhetsberättelse. För att kunna se utvecklingen av reformen har jag studerat processen till 1929, då den utredning som tillsattes 1927 rörande allmänna läroverk för flickor var klar (SOU 1929: 33), utifrån denna utredning har jag fått fram statistik från åren 1924-1929. Medan en översiktlig statistik från perioden 1921 fram till 1945 har jag fått från Gunnar Herrström (1966) dessa fakta har jag använt mig av, se under rubriken resultatet i statistiken.

1.5 Förkortningar

Jag har använt mig av en del förkortningar i den här uppsatsen och här följer förklaringarna till dem:

AK	Andra kammaren
FK	Första kammaren
2SäU	Andra särskilda utskottet
MAK	Motion i andra kammaren
MFK	Motion i första kammaren
RSkr	Riksdagens skrivelser
SFS	Svensk författnings samling
SK	Skolkommissionen
SOU	Statens offentliga utredningar
SÖ	Skolöverstyrelsen

2 Tidigare forskning och bakgrund

2.1 Inledning

Kvinnornas möjlighet att få högre utbildning var mycket begränsad menar Gunhild Kyle i sin avhandling *Svensk flickskola under 1800-talet*. Läsundervisningen gavs i hemmen och oftast av modern. Utöver de elementära kunskaperna som kunde ges av en guvernant eller av sönernas informator. I städerna fanns det speciella *mamsellskolor* eller *pensioner* i ett stort antal för bogarnas döttrar.² Kyle skriver att källmaterialen för denna typ av undervisning är bristfällig. Det finns många tecken i de litterära salongerna och i kvinnotidskrifter, som tyder på att många kvinnor inom borgarklassen skaffade sig goda kunskaper och ansågs högt bildade. Den huvudsakliga kunskapen om flickundervisningens innehåll förmedlas framför allt av feminister och reformpedagoger skriver hon, som från slutet av 1700-talet till 1800-talets mitt riktade skarp kritik mot kvinnobildningen inom de högre samhällsklasserna. Kritiken riktades mot att undervisningen borde vara praktiskt nyttigt och lyfta kvinnan till en högre klass nivå.

Redan innan frågan om flickornas undervisning debatterades i riksdagen under folkskoledebatten³ 1840 och 1844 hade Sverige fem högre flickskolor. Frågor som ställdes i denna motion var följande: Varför skulle staten stödja högre undervisning för flickor? Om staten trädde in, vilka mål skulle skolan då ha? En statlig flickskola skulle med viss auktoritet ge riktlinjer för vad kvinnor skulle kunna menade man. De kvinnoroller som man menade att undervisningen skulle underlätta för var medborgarinnans, hustruns och moderns.

Under den här tiden hade Sverige fem högre flickskolor tre i Göteborg en i Askersund och en i Stockholm. Dessa skolor grundades under den period som kvinnofrågorna diskuterades ur alla aspekter: kvinnans egenskaper, hennes samhällseliga uppgifter, hennes uppfostran, hennes behov av skolor och hennes eventuella yrkesarbete.

De fem olika skolorna hade olika huvudsyften beroende av grundarnas avsikter. *Societetskolan i Göteborg för döttrar* grundades 1786 av herrnhutiska brödräfsamlingen hade som mål att ge flickorna en "Christerlig uppfostran".⁴ Huvudsyftet för undervisningen var att ge en etisk fostran av kristen karaktär. Medan *Kjellbergskaskolan* som grundades 1836 av grosshandlaren J. Kjellberg framhöll vikten av att flickornas undervisningssituation förbättrades och möjligheten att få utbilda sig till ett yrke, och därmed tillgodose det försörjningsbehov som fanns för kvinnorna. *Fruentimmersföreningens flickskola* grundades 1819 av damer ur den högre borgarklassen och hade liknande mål som *Kjellbergskaskolan*.

² Kyle (1972) "Svensk flickskola under 1800-talet" ÅSU 128 s. 37

³ När Lagergrens motion om en statlig flickskola behandlades. Ibid. s. 40-46

⁴ Ibid. s.40

Askersunds flickskola som grundades 1812 av apotekaren C. Göransson och *Wallinskaskolan* som grundades 1831 av Wallin, Fryxell, Lagergren och Hartmansdorff. Dessa två skolor hade pedagogiska syften men ingen av dem gav dock en undervisnings standard som nådde läroverkens nivå.⁵

Ulla Johansson skriver i sin bok *Normalite, kön och klass* att under 1800-talets senare del minskar andelen arbetarsöner och bondesöner på läroverken och att läroverken blev en skola för medborgarklassens söner. Den sociala ordningen förklarades med att de fattigas fattigdom berodde på att de var obegåvade, ociviliserade, lata och slösaktiga. Därmed hade den rike gjort rätt för sina privilegier. Vid samma tid kom den moderna medicinska vetenskapen fram till att kvinnans biologi inte kunde mäta sig männens intellekt. Vilket förklarade att hon inte behövde en högre utbildning för hon skulle ändå vara sämre än mannen, i en intellektuell tävling. Det fanns liknade teorier som med stöd från Darwin, att arbetarens söner inte heller hade något att hämta i en sådan tävling. Detta medförde att en borgerlig ideologi präglade uppfostringsidealen, dygder som flit, pålitlighet och uthållighet premierades. Dessa hörde till de borgerliga ideal som man ville uppnå. Samtidigt som de lutherska idealen; ärlighet och respekt för privat egendom också hade en framträdande roll på läroverken.⁶ Vid 1800-talets slut började många socialdemokrater, liberaler och radikala folkskolelärare att öppet ifrågasätta skolsystemets rättvisa. De kritiserade ”att samhället erbjöd olika sociala grupper olika slags utbildningar och att den teoretiska utbildningen på sekundärnivå var kostnadsfri för pojkar och inte för flickor”⁷. Först 1918 tillsatte ecklesiastikministern Värner Rydén en skolkommision som skulle utarbeta ett förslag till ett demokratiskt skolsystem.

2.2 Kvinnans förändrade ställning i samhället

Kvinnornas situation i Sverige under perioden 1850 till 1930 karakteriserades av att den formella ojämlikheten mellan könen försvann. Det var dock inte inledningsvis självklart att kvinnorna skulle omfattas av det moderna samhällets formella jämlikhet, kvinnor har varit tvungna att kämpa för att uppnå samma rättigheter som män: i Sverige fick ogifta kvinnor rätt att bestämma över sig själva först 1858, när hon fyllt 25 år⁸. 1921 fick de för första gången rösta i ett riksdagsval och 1927 fick de rätt att gå på statligt läroverk. Samtidigt som den formella ojämlikheten mellan könen försvann utvecklades en ny, komplex och könssegregerad arbetsmarknad som bidrog till att bevara ojämlikheterna.

⁵ Kyle (1972) s.40ff

⁶ Johansson (2000) ”Normalitet, kön och klass” s. 256f.

⁷ Herrström (1972) ”Frågor rörande högre skolutbildning för flickor vid 1928 års riksdag” ÅSU 128. s.39

⁸ Behov av kvinnlig arbetskraft blev det främsta argumentet för ogifta kvinnors myndighet.

Från mitten av 1800-talet och under 1900-talet har kvinnor varit särskilt välrepresenterade som pigor och hembiträden, på befattningar inom den växande vård- och omsorgssektorn, som lärare, lägre tjänstemän samt som anställda inom handel och på kontor dessutom inom vissa industribranscher. Det var trots det svårt att kvantitativt bestämma omfattningen av kvinnors yrkesarbete. Under 1900-talets första del, när idealet var att kvinnor inte skulle yrkesarbeta, noterades yrkesarbete för gifta kvinnor i Sverige enbart om det gällde fast heltidsanställning på en arbetsplats utanför hemmet. På 1930-talet räknades därmed inte de ca 260 000 jordbrukarhustrurna i Sverige till arbetskraften, de kom inte in i statistiken förrän 1965.⁹

Året 1923 kom behörighetslagen som gav även kvinnorna rätt till högre statliga tjänster, med undantag för polis-, präst- och militära tjänster. Men det dröjde länge innan de slutgiltiga spärrarna, inom t.ex. kyrkan och försvarsmakten, togs bort. Enligt Ohlander och Strömberg skriver historikern Kjell Östberg: *"Det är lätt att se var gränsen för männens villighet att släppa fram kvinnor gick: kvinnor fick inte utöva makt över män och män skulle inte behöva underordnas kvinnor"*.¹⁰

När det gällde kvinnolöner avskaffades de formellt lägre kvinnolönerna i Sverige inom staten 1925 och inom industrin 1960. Mellan de två världskrigen diskuterades möjligheten att förbjuda gifta kvinnor att yrkesarbeta, främst i statlig tjänst, men ett sådant förbud kom aldrig att införas i Sverige. År 1926 uppmanade en facklig organisation sina medlemmar att "undanhålla hustrur från förvärvsarbete" och se till att arbete "i första hand beredes den självförsörjande och ogifta kvinnan" När det blev arbetslöshet skulle fruarna stanna hemma. I AK uttryckte man att "det är att utnyttja systemet, genom att båda makarna jobbar och får dubbla natura förmåner"¹¹ Annars ryckte de brödet ur munnen på någon manlig familjeförsörjare eller ensamstående kvinna. I många företag t.ex. banker och försäkringsbolag avskedades kvinnorna när de gifte sig eller vid barnafödande; ett generellt förbud mot detta infördes 1939.¹²

Fortfarande var det fler ogifta kvinnor som yrkesarbetade och det dröjde till efter andra världskriget innan gifta kvinnors yrkesarbete blev lika accepterat som männens och ännu längre innan regeln om lika lön för lika arbete slog igenom. Skillnaden mellan gift och ogift kvinna var synlig, sedan 1845 hade kvinnor lika arvsrätt som män men den gifta kvinnans man bestämde över familjens ekonomi. Därmed hade han stöd av lagen att använda hustruns

⁹ Ohlander och Strömberg (2002) s.149 och Nationalencyklopedin 2000

¹⁰ Ohlander och Strömberg (2002)

¹¹ MAK 1926:262 av Lindberg m.fl. och MAK 1927: 256 av Öhman och Magnusson och även i 2SäU 1927

¹² Häger (1996) s.170f

lön och bestämma vad den skulle användas till. För att påverka lagstiftningen och den allmänna opinionen bildades Föreningen för giftkvinnas äganderätt, som för övrigt har kallats för Sveriges första feministiska organisation. Föreningen hade betydelse för att det 1874 kom en lag som gav den gifta kvinnan rätt att bestämma över sin egen arbetsinkomst och 1884 även över sin egendom och det hon ärvde, samma år sänktes myndighetsåldern på en ogift kvinna till 21 års ålder. Det dröjde till 1921 innan den gifta kvinnan blev myndig.¹³

I slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet började en aktiv kvinnorörelse ta form och spelade en viktig roll för att förklara den ökande jämställdheten mellan könen. Den formella jämlikheten mellan könen i äktenskapet uppnåddes i Sverige etappvis med början 1921.

2.2.1 Kvinnornas förändrade ställning i yrkeslivet

År 1850 hade Sverige 3,5 miljoner invånare och 90 % av dem bodde på landsbygden.

Där arbetade de flesta kvinnor i jordbruket, som hustrur till bönder, torpare, lantarbetare eller som ogifta pigor. Sverige var fattigt och det var svårt att skaffa sig ett drägligt liv. I slutet av 1860-talet kom några nödår med svår tillväxt, framförallt i Norrland. Utvandringen till Amerika mellan åren 1850- 1925 var av ekonomiska skäl. I förhållande till befolkningen var Sverige det tredje största utvandringslandet i Europa. Av de svenska utvandrarerna var 450 000 st kvinnor.¹⁴ Förändringen tyck varit bättre för de utvandrande kvinnorna än de manliga och det var mer vanligt att männen återvände hem till Sverige än kvinnorna. Många av kvinnorna som utvandrade var pigor som hade arbetat i jordbruket eller i hushåll. Under denna period av utvandring skedde en rad förändringar i Sverige.

År 1864 fick ogifta kvinnor starta småföretag som syateljé och butik, men en gift kvinna måste han sin mans godkännande för att starta ett småföretag och han måste vara villig att ta på sig det ekonomiska ansvaret för rörelsen. Det var inte konstigt att många kvinnor valde bort äktenskapet då det resulterade i att bli omyndig. År 1873 öppnas det fler arbetsplatser för kvinnor, de fick bli telefonister, telegrafister, postkassörskor och fick även anställas inom den privata sektorn och kontor. Antalet tjänstemän ökade från 45 000 på 1870-talet till 285 000 år 1920.¹⁵ Många av dessa arbeten gick till kvinnor. 1920 var kvinnorna 35 procent av tjänstemännen i privat sektor och drygt 50 procent i offentlig sektor. Barnmorskans yrke har sedan länge varit förbehållen kvinnan, nu blev också många kvinnor sjuksköterskor. Även sjukvårdsbiträde kom att bli ett kvinnoyrke. Denna styrning menar Kyle har lett till att även idag är övervägande del med kvinnor inom vård och omsorg.

¹³ Ohlander och Strömberg (2002) s.147f

¹⁴ Ohlander och Strömberg (2002) s. 134f

¹⁵ Ohlander och Strömberg (2002) s.141

Den obligatoriska folkskolan infördes 1842 och snart därefter tilläts kvinnor att bli folkskolelärare. Vid sekelskiftet var 40 procent av alla folkskolelärare kvinnor.¹⁶

Männen blev nervösa, skulle kvinnorna ta över folkskoleläraryrket? Följden blev att det beslutades 1906 i riksdag att folkskolläraren skulle ha högre lön än folkskollärarinnan, i riksdagen satt bara män varav 13 var folkskolelärare och den ansvariga ministern var före detta folkskolelärare. Som en direkt följd av detta beslut bildades samma år folkskollärarinneförbundet av några uppretade folkskollärarinnor. Syftet var att uppnå rättvisa löner. Den orättvisa löneskillnaden upphävdes först mot slutet av 1930-talet.

Folkskollärarinnor, distriktssköterskor, barnmorskor och läkare med egen praktik fortsatte ofta sitt yrke sedan de gift sig, men för andra yrkeskvinnor innebar giftermål länge att de lämnade yrkeslivet. Många kvinnor valde självmant bort äktenskapet för att få vara yrkesverksamma. Kvinnor med högre utbildning var få men de var en betydande grupp som bildade kvinnoaksföreningar och krävde politiskt inflytande och andra förbättringar för kvinnor.

2.2.2 *Kvinnors utbildningshistoria*

Folkskolebeslutet 1842 innebar att kostnadsfri grundläggande undervisning gavs åt alla pojkar och flickor. Från 1800- talets mitt öppnades en rad fackutbildningsanstalter för kvinnorna. Genom privata studier eller flickskola som 1859 började få statliga medel, kunde flickorna få sin grundutbildning. År 1870 fick svenska kvinnor rätt att avlägga studentexamen¹⁷ som utgjorde inträdesprovet till universitetet. I Sverige blev den första kvinnan antagen på dispens vid Uppsala universitet 1872 ett år innan kvinnor officiellt beviljades inträde. Hon hette Betty Maria Carolina Pettersson och hon var Sveriges första studentska och den första kvinna som fick börja studera vid ett svenskt universitet. År 1873 fick kvinnor också rätt att avlägga alla akademiska examina utom teologisk examina och jurislicentiatexamen. Den första kvinnan som tog doktorsgrad hette Ellen Fries detta skedde år 1883 i Uppsala.¹⁸

Redan 1886 kunde en flickskolekommitté inhämta statistiska uppgifter från 124 skolor. Kommittén räknade elevantalet till ca 7 000 och år 1900 hade det växt till ungefär 10 000.¹⁹ Flickskolor som betecknades officiellt för ”högre flickskolor” var skolor som hade minst femårig skolgång och undervisning i åtminstone ett främmande språk.²⁰ De separata flickskolorna började avvecklas 1962 och upphörde helt i slutet av 1970-talet.

De högre allmänna Läroverken var stängda för kvinnor och det var inte förrän i samband med läroverksreformen 1927 och därmed i läroverksstadgan 1928 som flickor och pojkar

¹⁶ Ibid.

¹⁷ eller mogenhetsexamen som det benämndes under åren 1878- 1905

¹⁸ Richardsson (1998) s. 59f och Johansson (2000) s.37

¹⁹ Kyle (1972) ”Svensk flickskola under 1800- talet” ÅSU 128 s. 48f

²⁰ Ibid. s 49

likställdes. Omkring 1930 utgjorde kvinnorna ca en ¼ av Sveriges studenter. Andelen kvinnliga studenter i humanistiska ämnen växte snabbast. De ansågs mindre yrkesinriktade och mer passande för kvinnor. Vid mitten av 1950-talet utgjorde kvinnorna hälften av studenterna vid de humanistiska linjerna. Och från mitten av 1960-talet var de kvinnliga studenterna 2/3.²¹

2.2.3 Det Svenska läroverkets historia.

Historien om läroverken börjar 1820 då Apologiestskolan²², Lärdomsskolan och Gymnasium var tre skilda skolor. År 1849 slogs de tre ihop men hade ingen officiell beteckning. År 1856 kom en skolstadga som gav eleverna möjlighet med en individuell studiegång med inslag av real och klassisk linje. I botten låg två klasser som inte har latin.

1859 kom en ny skolstadga, och var en uppstramning av den föregående. Skolan fick nu namnet Högre elementar läroverk. Det fanns nu två linjer, en klassisk och en reallinje. Fortfarande är det endast pojkar som är välkomna att gå på läroverken. År 1862 kom en stadga som gav läroverken rätt att avlägga studentexamen. Den flyttades nu från universiteten till läroverken. 1870 fick kvinnor avlägga studentexamen som privatister och fick en viss akademisk examen.

En ny skolstadga kom 1878 och nu ändras namnet till Högre allmänna läroverk och fick en nioårig studiegång till slutexamen och lägre läroverk med tre till fem årskurser men utan examen. Läroverken bestod nu av två klassiska grenar en med latin och grekiska och en med endast latin. Reallinjen får högre status officiellt. Det var nu tre latinfria klasser i botten på läroverken. 1893 års riksdag beslutade att läroverket skulle byggas på de tre klasserna från folkskolan. I 1905 års skolreform delades läroverket in i en lägre del, realskolan som slutade med realexamen efter sex år och en högre del, gymnasiet som slutade i studentexamen efter tre eller fyra år. Efter studentexamen gick det att studera vidare på högskolenivå.

1918 inrättades tekniska skolor på gymnasial nivå med tvåårigt teknisk elementär kurs och treårig tekniskt gymnasium båda ingick i samma skola och bildade tekniska läroverken.

Läroverksreformen 1927 innebar att vissa ämnen var obligatoriska på latin- och reallinjen samt att eleverna fick välja tillvalsämnen enligt ett visst kombinationssystem. Läroverksstadgan som kom 1928 öppnade dörrarna till de högre allmänna läroverken för kvinnorna.²³

²¹ Kjörup (1998) s.114-119 och Richardsson (1998) s. 59f

²² Latinfria skolor inriktade på det praktiska livets behov.

²³ Richardsson (1998) s. 59 och Johansson (2000) s. 36f

2.2.4 Synen på den kvinnliga naturen

Synen på kvinnors särart ur historiskt perspektiv och förändringsperspektiv kan samlas i tre olika perioder enligt Kyle.²⁴ I det första blocket är den grekiske naturfilosofen Aristoteles' skrifter. Hans grundade kvinnosyn bygger på könens biologiska roller i fortplantningen. Där han ansåg att mannen var den aktiva och kvinnan den passiva i fortplantningen. Uti från den drog han slutsatsen att mannen var den aktiva, själsliga och den andliga medan kvinnan var den passiva, köttsliga och materialistiska. I sin egen tids samhälle hade männen tillgång till undervisning, yrken och politik medan kvinnorna (och slavarna) gjorde det dagliga arbetet och var utestängda från samhällsliga aktiviteter. Aristoteles' iakttagelser bekräftade och legitimerade arbets- och kunskapsfördelningen. Hans tänkande har haft stort inflytande över europeiskt tänkande eftersom hans skrifter användes på universiteten fram till 1600-talet.

Från 1600-talet kom frågan om kvinnlig bildning upp och de två samhällsfilosoferna Hobbes och Lockes vann terräng. De hade en sorts kontraktsteori där den i princip jämställda kvinnan ingick ett frivilligt kontrakt med mannen och samhället. Där hon avstod från sina naturliga rättigheter. Flickors uppfostran blev intressant och det kom skrifter i ämnet där man satte gränser för vad som var lagom kvinnokunskap. Samtidigt fanns det de som ville tillämpa den teoretiska jämställdheten i praktiken och som talade om könets likheter. Män och kvinnor hade enligt dem samma intellektuella kapacitet och det fanns därför ingen anledning att begränsa kvinnors kunskap i förhållande till män. Från andra hälften av 1700-talet skärptes tonen mer eftersom likhets förespråkare började kräva samma tillgång till undervisning för flickor som för pojkar och även krävde samhällsrättigheter. Franska revolutionens slagord om frihet och jämlikhet visade sig i praktiken bara gälla broderskapet, medan systrarna lämnades utanför. Särarts- och likhetsidéerna renodlades i två skrifter som fått stor betydelse: Rousseaus *Emilie* (1762) och Mary Wollstonecrafts *A vindication of the rights of women* (1792). Rousseau hävdar att könens grundläggande olikhet tilldelar dem olika uppgifter i samhället, vilket gör att han skisserar olika uppfostringsprogram för dem. Pojkarna skulle uppfostras till självständigt tänkandeaktiva personligheter, medan flickorna skulle fostras till undergivna och följsamma. Hans principer; manlig undervisning för mannens egen skull, kvinnlig undervisning för mannens. Wollstonecraft menar istället att könsskillnaderna är ett resultat av uppfostran, dvs. miljöpåverkan. Hon vill ha en undervisning som ger kvinnan samma intellektuella och praktiska undervisnings möjligheter som mannens.

Efter 1850-talet förankrades likhets- och särartsresonemangen i nya argument typer. Med moderna naturvetenskapliga metoder kunde nu objektivt konstateras att kvinnans

²⁴ Detta avsnitt i helhet bygger på Kyle (1972) s. 20-26, 82,90, 107ff och 117ff

genomsnittliga styrka var mindre än mannens, att hennes hjärta hade mindre omfång och var lättare samt att hennes fortplantningsorgan var ömtåligare. Hennes intellektuella kapacitet ifrågasattes inte utan nu hävdade man att med stöd från hennes mindre kroppskrafter orkade hon inte med andlig verksamhet. Att hennes hjärta tog skada av intellektuella ansträngningar och att hennes sexuella organ påverkades negativt av studier. Vilket skulle leda till allt från psykiska och fysiska sjukdomar till störningar i fortplantningsförmågan, sämre amningsförmåga, till och med sterilitet. Ett uttalande som fördes på flickskolemötet 1879 speglar detta. ”Erfarenheten torde ännu icke hafva afgjort, huruvida quinnan till följd af sin svagare fysik, kan stå ut med lika mycket andlig arbete som mannen”²⁵

Darwins evolutions lära tillämpades på sociala förhållanden framför allt av Herbert Spencer, som använde den som argument mot att kvinnor vidgade sina kunskaper och sina yrken. Enligt tidens värdeskala gick utvecklingen från ett lågt primitivt stadium med där det inte gick att dela upp arbetsliv mot ett högre mer specialiserat. Arbetets könsuppdelning med medföljande kunskapsfördelning tillämpades i det borgerliga samhället kunde uppfattas som nära fulländningen. Dessa idéer ligger som grund för den inställning man har till kvinnor och utbildning i den politiska debatten under 1920-talet.

2.3 Allmän politisk historia

Under 1800-talet förändrades Sverige, befolkningen fördubblades, nativiteten låg över 30 procent och födelseöverskott på drygt 10 procent. Resultatet blev att Sveriges befolkning ökade från 2,3 miljoner år 1800 till 5,1 miljoner år 1900. Trots att det skedde en betydande emigration till Amerika under senare delen av 1800-talet, ca 1 miljon av landets befolkning under 1850-1914 dvs. en fjärdedel. Anledningen till emigrationen var sysselsättningssvårigheter och försörjningskris i ett outvecklat bondeland. Många återvände från Amerika med ny yrkeskompetens och goda erfarenheter.²⁶

Industrialiseringen började från mitten av 1800-talet. Sågverksindustrin började använda ångmaskinen som kraftkälla spå 1850-talet. Samtidigt började järnvägsbyggandet och det pågick i stor omfattning fram till första världskriget. Andra förutsättningar som bidrog till utvecklingen var bankväsendets snabba utveckling liksom post-, telegraf-, och telefonväsendet. Tillsammans bidrog det till samhällets utveckling med befolkningsomflyttningar och nya tätortsbildningar som följd.

Ett samhälle i denna intensiva utveckling utgjorde i sin tur en stark pådrivande kraft när det gällde att reformera skolan och anpassa den efter ständigt nya behov. Bondesamhällets

²⁵ Flickskolemötet 1879 Kyle (1972) s. 107

²⁶ G Richardsson (1999) ”Svensk utbildningshistoria” s. 43 f

förändring till en relativt modern industristat var inte möjlig utan ett någorlunda välbyggt och effektivt skolväsende.²⁷

Sverige hade en liberal regering men våren 1914 blev det en häftig strid om försvaret. Kung Gustav V kritiserade öppet regeringens politik och det slutade med att regeringen avgick och kungen tillsatte en ny som bestod av konservativa ämbetsmän. Den nya regeringen ville stärka försvaret och även om riksdagen var emot detta gick det igenom eftersom första världskriget bröt ut i augusti samma år. Vid krigsutbrottet förklarade sig Sverige neutralt och sedan samarbetade Sverige med Norge och Danmark i en gemensam neutralitetspolitik. Importen västerifrån minskade kraftigt och priserna steg och man började ransonera. Ransoneringen fungerade inte som planerat utan mycket såldes på svarta börsen till höga priser.

Vintern 1917-1918 blev svår och i valet 1917 segrade liberalerna och socialdemokraterna. De fick gemensamt bilda regering med den liberala ledaren Nils Edén som statsminister. Innan Edén åtog sig uppdraget fick kungen lova att inte driva sin egen politik som han gjort 1914. Detta innebar att parlamentarismen segrade i Sverige och det blev regeringen och inte kungen som styrde landet.

Den politiska oron växte i landet i samband med nöden och revolutionerna i Ryssland 1917 och Tyskland 1918. Många radikala socialister ville ha en revolution i Sverige men de ledande socialdemokraterna höll igen samtidigt som högern gick med på demokratiska reformer. För att regeringen skulle få igenom reformerna måste de godkännas av de två kamrarna. I andra kammaren var liberaler och socialdemokrater i majoritet men i första kammaren var högern i majoritet. Högern gick med på regeringens förslag och detta ledde till att riksdagen kunde med stor enighet avskaffa den graderade röstskalan vid kommunalval och införa allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor vid kommunalval och riksdagsval. Dessutom blev det lag på åtta timmars arbetsdag som högst. Det resulterade i att år 1921 kunde kvinnorna för första gången delta i riksdagsvalen på samma villkor som männen.²⁸ Samma år upphävdes den sista resten av mannens förmyndarskap över hustrun. Då fick nämligen gifta kvinnor samma rätt som männen att bestämma över sin egendom.²⁹ Dessutom valdes fem kvinnor in i riksdagen 1921; till första kammaren valdes Kerstin Hesselgren (liberal) och till andra kammaren valdes Elisabet Tamm (liberal), Bertha Wellin (höger) samt de två socialdemokraterna Nelly Thüring och Agda Östlund.³⁰ Kerstin Hesselgren var ensam kvinna i FK bland 149 män. I AK var de fyra kvinnor bland 226 män.

²⁷ G Richardsson (1999) s.45

²⁸ Att jämföra med Finland som genom den reform som 1906 tilldelade både kvinnor och män lika och allmän rösträtt., i Norge skedde detta 1907 och Danmark 1915. Sverige var med andra ord sist i Norden.

²⁹ B Å Hägers (1996) "Genom Sverige historia" s.170ff och Kyle (1972)" s. 5f

³⁰ A- S Ohlander och U- B Strömberg (2002) "Tusen svenska kvinnoår" s. 167

I början av 1920-talet kom det in två nya partier i riksdagen, *Bondeförbundet* (föregångare till Centerpartiet) och *Sveriges kommunistiska parti*. Liberalerna splittrades i två partier, som sedan förenades på nytt till Folkpartiet.

Under mellankrigstiden upphörde nästan utvandringen men folkökningen förblev låg, från 5,9 miljoner 1920 till drygt 6,1 miljoner 1930 och knappt 6,4 miljoner 1940. Lägst var folkökningen i början av 1930-talet. Samtidigt som industrin utvecklades i snabb takt och en mängd svenska industrivaror gjorde sitt segertåg över världen.³¹ Trots dessa framgångar var det brist på arbete. Även när industrin gick som bäst i slutet av 1920-talet förkom det arbetslöshet. Den ekonomiska nedgången ledde till starka spänningar mellan arbetare och arbetsgivare, strejker och lockouter var vanliga. Industrin förlorade varje år nästan fyra arbetsdagar per anställd i slutet av 1920-talet. Värst var det i början av 1930-talet, då det drog ihop sig till en stor ekonomisk nedgång i världen och den svenska industrin fick känningar av detta. Strejker bröt då ut när arbetsgivare ville sänka lönerna.³²

2.3.1 Sveriges tvåkammarriksdag

Sverige hade tvåkammarriksdag under perioden 1867-1970.

Ståndsriksdagen ersattes 1866 av en tvåkammarriksdag, enligt förslag av bl.a. justitiestatsministern Louis De Geer. Enligt 1866 års riksdagsordning skulle riksdagens båda kamrar sammanträda varje år. Om en fråga behövde ett snabbt beslut sammankallade man riksdagen under sommaren eller hösten. Vidare hade Kunglig majestät rätt att under pågående mandatperiod upplösa en eller båda kamrarna och utlysa nyval. Detta skedde för andra kammaren under tullstriden 1887 och för första kammaren 1911 efter rösträttsreformen.

Kamrarna sammanträdde t o m 1904 i gamla riksdagshuset på Riddarholmen och från 1905 i Nya riksdagshuset på Helgeandsholmen.³³

2.3.2 Val till kamrarna

Till första kammaren valdes kandidaten helt och hållet genom indirekta val, då ledamöterna utsågs av landstingen och de största städernas fullmäktige. Mandattiden var nio år och förnyades med en niondel varje år. Den sänktes 1909 till sex år men höjdes 1921 till åtta år. För att vara valbar krävdes att kandidaten var 35 år och hade minst taxerad fastighet på 80 000 riksdaler eller inkomst på minst 4 000. Endast omkring 6 000 medborgare uppfyllde dessa krav, såsom godsägare, högre ämbetsmän och storföretagare till stor del bosatta i Stockholm. Antalet ledamöter i 1867 års första kammare var 125, antalet steg undan för undan och

³¹ Kullager, kylskåp, telefoner, dammsugare, mjölkskumningsmaskiner och spisar

³² Den mest uppmärksammade strejken var i Ådalen 1931 där fem personer fick sätta livet till då militären sattes in för att upprätta ordningen när det blev bråk mellan strejkande och strejkbrytare.

³³ A Norberg, A Tjerneld och B Asker *Tvåkammarriksdagen 1867-1970 Ledamöter och valkretsar band 1-5* s.9

fixerades 1894 till 150. Andelen godsägare var omkring 35 %, högre ämbetsmän drygt 40 % och storföretagare knappt 25 %. Med tiden försvagades godsägarnas ställning till fördel för ett fåtal advokater, medelstora företagare och storbönder.³⁴

Andra kammarens ledamöter utsågs för en period av tre år, men år 1909 infördes en proportionell valmetod³⁵ och mandatperioden förlängdes fr.o.m 1920 till fyra år.

Kandidaterna valdes genom direkta eller indirekta val i enmansvalkretsar; i de största städerna valdes dock flera riksdagsmän tillsammans. Antalet ledamöter var år 1867 190 st varav 135 var lantbor och 55 stadsbor. Städerna var överrepresenterade i förhållande till sin folkmängd, och deras mandatantal växte snabbare än landsbygdens, men genom städernas sk vingklippning 1894 fixerades kammarens antal ledamöter till 230 st varav 150 lantbor och 80 stadsbor. På landsbygden dominerade ursprungligen indirekta val genom sockenvis utsedda elektor³⁶, men efter hand övergick nästan alla valkretsar till direkta val. För rösträtt och valbarhet till andra kammaren krävdes 21 år för män och 25 års ålder för kvinnor samt innehav av fastighet taxerad till minst 1 000 riksdaler eller för 5 års arrende av en jordbruksfastighet taxerad till minst 6 000 riksdaler eller inkasserande av beviljningspliktig³⁷ inkomst på minst 800 riksdaler. Kvinnor med en egen debetsedel (skattsedel) hade kommunal rösträtt.

Röstberättigad var 18 % av städernas och 10 % av landsbygdens invånare. Med andra ord hälften av alla myndiga män hade kommunal rösträtt. Men genom att rösträtten var graderad på landsbygden fram till år 1900 utan gränser uppåt – hade innehavare med små fyrktal obetydliga möjligheter att göra sig hörd och flertalet brydde sig inte om att utöva sin rösträtt. Dessutom krävdes betalade kommunalskatter. Innan 1866 års riksdagsordning var antalet röster beräknade på inkomst och förmögenhet, men nu hade varje väljare en röst. I helhet var andra kammarens väljarkår inte så demokratisk som det verkar, endast 21 % av alla myndiga män hade rösträtt. Arrendatorer, lägre tjänstemän och småföretagare var i stor utsträckning utestängda ännu och sämre var det för industriarbetare och lantproletärer som inte hade någon rösträtt alls.³⁸

³⁴ Ibid. s. 19f

³⁵ detta skedde även i FK.

³⁶ Grunden för elektorsvalen var den kommunala sk fyrskalan, graderad rösträtt som försvann 1919-1921, som var baserat på förmögenhet och inkomst, med rösträtt även för bolag och andra juridiska personer.

³⁷ År 1861 delades den allmänna bevillningen upp på två huvudslag, fastighetsinkomster och övriga inkomster. Genom inkomstbevillningen infördes för första gången en beskattning som avsåg att avpassa skatten efter den skattskyldiges verkliga inkomst. De sista resterna av de gamla bestämmelserna om bevillning upphävdes 1928, då en ny kommunalskattelag infördes.

³⁸ A Norberg, A Tjerneld och B Asker *Tvåkammarriksdagen 1867-1970 Ledamöter och valkretsar band 1-5 s. 11f*

2.3.3 Beslutsmodellen

Riksdagen sammanträdde årligen. För beslut av riksdagen krävdes likalydande beslut av kamrarna och av gammal tradition hade utskotten en betydande roll. I tvåkammarriksdagen fanns fem ständiga utskott (konstitutions, bevillnings, stats, bank och lagutskotten), som var gemensamma för båda kamrarna. Denna utskottsindelning byggde på riksdagens statsrättsliga befogenheter. Om kamrarna inte kunde enas föll ärendet i fråga; budgetärenden avgjordes dock genom gemensam votering.

Beslutsmodellen i tvåkammarriksdagen i stora drag: Regeringens ärenden till riksdag benämns proposition och ärenden från enskild ledamot i någon av de två kamrarna benämns som en motion. Dessa ärenden överlämnades till riksdagen som i sin tur skickar ärendet till utskotten för att beredas före avgörande. Vid varje riksdag skulle det finnas ett antal ständiga, gemensamma, i grundlag uppräknade och till sitt kompetensområde bestämda utskott, bestående av lika många ledamöter från vardera kammaren. I utskotten bereds ärendena och ett utlåtande avges. Detta skickades sedan vidare till kamrarna där det stryktes och en skrivelse offentliggörs. Denna skrivelse kommer i sin tur till regeringen där det lagstiftades.³⁹ Under regeringen lydde flera departement bl.a. utbildningsdepartementet och under utbildningsdepartementet låg Skolöverstyrelsen

³⁹ N Stjernqvist (1996) *Tvåkammartiden. Sveriges riksdag 1867-1970* s. 150ff

3 Undersökning

3.1 Inledning

Kvinnors tillträde till läroverken var inte en ensam fråga som behandlades i riksdagen, den var en fråga i ett av flera led i den omorganisation som skedde av det högre skolväsendet.

Denna omorganisation av läroverken började med att riksdagen tillsatte en Skolkommision den 31 december 1918 för att verkställa förarbeten för en revision av det allmänna skolväsendet. Året därpå fick skolkommisionen i uppdrag av ecklesiastikministern Värner Rydén (socialdemokrat) att hitta en förbättring av utbildningsmöjligheterna för flickor. Rydén såg det som ett rättvisekrav att samhället gjorde i ordning lika utbildnings förutsättningar för pojkar och flickor och därmed ger båda könen lika möjligheter till utbildning. Han var kritisk mot privat skolorna för deras ”*oskäligt betungande terminsavgifter och ekonomisk svagutrustning*”⁴⁰

Först den 28 april 1922 gav skolkommisionen sitt förslag. De utvecklade en ny läroverksorganisation med betänkande (I-IV) och ett betänkande ytterligare (V), den sista var angivet den 5 feb. 1923. Den innehöll organisatoriska och ekonomiska utredningar rörande den förslagna läroverksorganisationen. Skolkommisionens förslag gick ut på att i stora drag omorganisera institutionerna av den högre skolundervisningen i Sverige. Framförallt ville skolöverstyrelsen ändra på skolformerna om bildningssyftet, arbetet i skolorna och vägleda eleverna för deras vidare uppgift i samhället. Skolans uppgift var liksom samhällets att samverka med de olika samhällsinrättningarna. Genom att individerna skulle tillföra ”frukter” till samhällets ”odling” både i andlig och i materiell bemärkelse, för att utveckla samhället framåt. För att detta skulle bli möjligt krävdes att skolan hade skolformer som både såg till skolans bildningsändamål och främjar elevernas utveckling och utbildning menade skolkommisionen. De ville förlänga skoltiden för flickorna på flickskolorna, läroverken så att de fick *hemmets göromål* som ämne och därmed var rustad för sitt kommande uppgift som mor och maka.

Skolöverstyrelsen gjorde ett utlåtande den 14 nov. 1923 om skolkommisionens förslag och chefen för skolöverstyrelsen Bengt J: son Bergqvist redogör i sin bok *Våra skolor* om skolöverstyrelsens granskning av skolkommisionens reformförslag.

Bergqvist skriver att flickornas utbildning ansågs länge som hemmets angelägenhet och det första steget från statens sida för flickundervisning var när utbildning av lärarkrafter tog fart år 1860. I och med detta beslöt man att inrätta ett högre lärinneseminarium. Året 1863 beslöt

⁴⁰ Herrström (1966) ”1927 års skolreform” En studie i svensk skolpolitik 1918-1927. s. 41

man att starta statens normalskola för flickor där man praktiserade undervisningskonsten. Detta menade Bergqvist gav en förebild för flickskolorna. Det som har varit ett hinder för de privata flickskolorna var ekonomin och genom avgifter och frivilliga allmosor har det gått ganska knapert menade han. Räddningen kom 1874 då staten började ge flickskolorna statsbidrag med villkor beträffande skolornas elevavgift och kontrollen över skolorna. Detta har enligt Bergqvist gjort att flickskolorna har vuxit och blivit fler. Bergqvist skriver: "(...) *en allmänt omdöme om flickskolan torde kunna sägas, att denna skola visat sig motsvara ett starkt samhällsbehov, vilket den också i det stora hela på ett förtjänstfullt sätt tillgodosett. Den har under utvecklingens bildning, som till omfånget något överstiger den statliga realskolans - tillika söker sörja för den kvinnliga ungdomens utbildning för hemmets uppgifter och krav under hänsyn till flickornas säregna kroppsliga och andliga utrustning.*"⁴¹ Bergqvist fortsätter med att poängtera att lärarutbildning har förbättrats genom lärarinneseminariets organisation som startade 1910. Då de har strävat efter att höja utbildningen och öppna vägen för fler kvinnor som lärare till universiteten. Bergqvist menar att flickskolorna har ett samhällsbehov och han var positiv till att flickorna får högre utbildning, men han har inte tagit ställning till om flickskolorna ska ersättas med att läroverken öppnas för flickorna. Han var positiv till flickskolan eftersom denna skola strävar liksom realskolan för flickornas utbildning i "*hemmets uppgifter*"⁴² samt tar hänsyn till flickornas "*säregna kroppsliga och andliga utrustning*"⁴³ Vidare framhåller Bergqvist att skolkommissionens förslag som bland annat säger; att flickors undervisning skall bedrivas på flickskolor, kvinnliga gymnasier och på samrealskolor samt på samgymnasier. Och för att lösa det på mindre orter rekommenderar skolkommissionen att samundervisning skall göras, detta ansåg han vara en försöks väg tillsvidare. Efter det att 1923 års riksdag beslutade att kvinnliga elever skulle få tillträde till gymnasierna, har en ny samundervisning på försök inletts som Bergqvist tror mer på men han är inte fullt övertygad.⁴⁴

Dessa försök inleddes 1923 men det förekom att flickor antogs till läroverken innan detta försök, även om det var mycket ovanligt.

I *Skolöverstyrelsens underdåniga berättelse om verksamheten mellan 1920-1921* finner man att läsa under rubriken *Rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde i latin- resp Realgymnasierna vid högre allmänna i Ystad och Hudiksvall*. Den 22 juli 1921 beslutade man att Ystad och Hudiksvall fick ta in kvinnliga elever på latingymnasiet då det fanns för lite elevunderlag på orterna. I utbyte mot att läroverken lyder skolöverstyrelsens villkor som

⁴¹ Bergqvist (1923) Våra skolor s. 96-97

⁴² Denna utbildnings uppgift "hemmets göromål" som skolorna har för flickorna återkommer ofta i inläggen under läroverksreformens utveckling, framförallt i motionerna .

⁴³ Flickornas kroppsliga skillnad till pojkarnas och deras "ömtåliga sinnelag" är en ytterligare en viktig detalj i debatten för flickornas rätt till högre utbildning som ett stort argument mot samundervisning i läroverken.

⁴⁴ Bergqvist (1923) s.107f, 313

innebär att man på statens bekostnad vid läroanstalten anställer ett kvinnligt biträde med pedagogisk erfarenhet ”för att gå rektorn till handa med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna; att nämnda biträde på rektors förslag förordnas av Överstyrelsen; Att särskild undervisning i gymnastik på stadens bekostnad anordnades för de kvinnliga lärjungarna; samt att det åligger staden att bestrida övriga på grund av de kvinnliga lärjungarnas deltagande i undervisningen föranledda uppgifter”.⁴⁵

Därmed har flickor i Ystad och Hudiksvall fått dispens att gå på de allmänna läroverken, detta var den första noteringen på dispens till flera flickor med tydliga motiv som finns i skolöverstyrelsens berättelse. Däremot har några flickor fått dispens till Eksjöns läroverk något år tidigare men anledningen till detta finns inte med. Frågan om kvinnliga lärjungars intagande i realgymnasiet vid läroverket tas upp men riksdagen förklarade att man överlämnade ärendet i denna fråga till skolkommissionen och att de skulle ta med detta i sitt betänkande vid verkställandet av kommissionens uppdrag.⁴⁶

3.2 Synen på kvinnans plats i familjen

I Propositionen nr 116 skriver skolkommissionen att man har kommit fram till att gemensam skola för flickor och pojkar vore det bästa för både familjen och samhället även om det ställer högre krav på de praktiska ämnena. Där eleverna skiljs åt och flickorna får det praktiska ämnet hushållsgöromål.⁴⁷ De skolsakkunniga anser att ett år ytterligare än de normalt sex åren vore ett bra alternativ för flickor så att de kunde tillgodose sin utbildning i hemmets göromål ordentligt.⁴⁸

Det fanns ytterligare synpunkter på flickornas situation i hemmen i motionerna. Ett exempel finns hos Carl Lindhagens (socialdemokrat) motion nr 244 i FK 1927. Lindhagen anser att samskolor var tilltalande men att ordningen för pojkarna kanske kommer i kläm och han menar att det var att gå mot ”naturlagarna”. Det var fördelaktigt ur ekonomisk synvinkel men det gick inte att lösa praktiskt. Lindhagen syftar till de båda könens olikheter i sinnesriktning och de olika skolformer som de hänvisas till. Flickskolan skulle ha samma mål som realskolan och på samma sätt som denna förbereda för arbetsmarknaden och därmed skulle den också slå en brygga över till gymnasiet. Det var kanske bättre att ha skolorna åtskilda men han tyckte samtidigt att flickor skulle ha samma rätt till högre utbildning som pojkar och fick tillgång till högre utbildning på samma ekonomiska villkor och därmed bredda den sociala

⁴⁵ SÖ berättelse 1920-1921 s. 38f

⁴⁶ Ibid. s. 39f

⁴⁷ RSKr 1927:116 s.140f

⁴⁸ Ibid. s.141

rekryteringen.⁴⁹ Lindhagen trycker på den ekonomiska orättvisan som var mellan flickorna och pojkarna i sin motion, eftersom de statliga läroverken inte kostar familjerna något extra medan de privata skolorna som flickorna hänvisas till bygger på att familjen har en god ekonomi. Lindhagen är ett exempel på hur socialdemokraterna förde sina åsikter i denna fråga. Socialdemokraterna utgick från att kvinnorna i allt större utsträckning måste söka sin inkomst på arbetsmarknaden i konkurrens med männen och de ville ge flickor en utbildning, som gjorde det möjligt för dem att göra sig gällande där. Den ”kvinnliga ungdomen” måste då ha samma möjligheter att förvärva realexamenskunskaper och avlägga studentexamen som den manliga. Socialdemokraterna ville ”demokratisera” de befintliga flickskolorna, dvs. bredda den sociala rekryteringen till dem, genom att sänka avgifterna eller tas bort helt och att bottenskolan gjordes sexårig.

Kerstin Hesselgren (liberal) har i sin motion nr 252 i FK 1927 också tagit fram familjens roll för flickornas utbildning. Hemmets omkostnader för flickorna skapar en klyfta mellan gossarna och flickorna skriver Hesselgren. Hon diskuterar vidare att det finns två vägar att gå för att denna klyfta skall minska. Den första vägen skulle vara att staten ansvarade för flickornas utbildning som de gör för gossarna och den andra vägen skulle vara att ge mer understöd till de privata så att terminsavgifterna sänktes väsentligt eller helt försvann. Den första vägen har redan föreslagits av skolkommissionen och den andra vägen skulle ge den privata skolan en status som de statliga läroverken mera hon. Om staten även ansvarar för flickornas utbildning kan de privata läroverken bli statliga alternativt skulle det leda till att fler statliga läroverk borde byggas så att flickorna får utbildning. Detta måste riksdagen göra en utredning om anser Hesselgren.⁵⁰

Hesselgren menar liksom Lindhagen att den ekonomiska skillnaden mellan pojkar och flickor ställer olika krav på familjerna. En pojke från mindre välbärgad familj har större möjlighet att få högre utbildning än en flicka i samma familjesituation. Hesselgren som representerar de liberala är ett exempel på hur man opponerade sig mot att flickskolan som dittills dominerat i större och medelstora städer, skulle skjutas åt sidan. Däremot ivrade hon inte för likställdhet mellan pojkar och flickor i den meningen, att bådadera skulle ha tillgång till realskola respektive gymnasium på varje skolort.

En annan åsikt har Carl G. Schedin (bondeförbundet) m.fl. som skriver i sin motion nr 269 i FK 1927 att en utvidgning av den högre flickundervisningen ”skall göras med varsamhet” och inte mer än ”vad nöden kräver” han är skeptiskt till att det finns så stort behov av den sortens utbildning. Samtidigt menar han att det finns en skillnad på vad en bondflicka behöver och

⁴⁹ MFK 1927:244 av Lindhagen

⁵⁰ MFK 1927: 252 av Hesselgren

vad läroverken kan ge. Schedin såg tydligt en skillnad på klasserna i samhället och att de har olika behov av utbildning, dessutom var han rädd för att kvinnan skall ta mannens jobb på arbetsmarknaden. Han ville bromsa utvidgningen av högre utbildning för flickor och att staten skulle upprätta en lantmanna skola som ger landsbygdens elever en bra utbildning i uppgifterna på landsbygden.⁵¹ Schedins motion visar hur bondeförbundet var konservativt inställda till kvinnornas utbildning.

För övrigt var synen på flickornas plats i hemmen den att de skulle få en utbildning i hushålls arbete och de borgerliga ideal som kommer fram var att kvinnan skall först och främst vara maka och mor. Den som tydligast ger oss den samtida bilden är Rudolf Fåhræus. I boken *Till B. J:son Bergqvist på hans 60 årsdag*, skriver Rudolf Fåhræus ”Kvinnans rätt till allmän uppfostran är lika helig som mannens (...) och att undervisningen för kvinnokönet icke borde kallas ett experimentalfält i ett land, där folket sedan århundraden njutit civilisationens frukter”.⁵² Fåhræus vill med sitt bidrag till boken beskriva hur debatten framförts när det stiftades att kvinnor/flickor fick börja i skolan. Det var främst tre stycken syften med att låta dem få undervisning. Det första var att ”genom välledd uppfostran och undervisning såsom ett föredöme för enskilda pensionsinrättningar bibringa lärjungarna sådana kunskaper som äro för den bildade kvinnan behöfliga” Det andra syftet var att ”bilda lärarinnor och efter avlagd prov meddela betyg över kunskaper och undervisningsförmåga icke allenast åt dem, som vid skolan njutit undervisning, utan ock åt andra fruntimmer, som önska bliva såsom lärarinnor använda” Det tredje syftet var att ”genom egen lärarepersonal eller på annat lämpligt sätt befordra utarbetande av läroböcker, passande för fruntimmersundervisning”.⁵³

Dessa uppfattningar lever fortfarande krav i dagens samhälle skriver Fåhræus. Därmed har den grundläggande uppfattningen om varför kvinnan skall få utbildning en grund att stå på och det finns fortfarande kvar i slutet av 1920-talet.

En ytterliggare samtida bild från 1920 talet är S. Almquist som skriver i sitt bidrag till boken. ”Jo det första och det viktigaste är enligt min mening, att vi långt före andra folk insett betydelsen av folkbildning: att inte bara den högre kulturarbete privilegierade överklassen utan folket i sin helhet sättes i tillfälle att få den undervisning, som åtminstone i någon mån behövs för ett fritt, mänskan värdigt arbete i kulturens tjänst, inte slavens, som intresselöst och motvilligt tvingas till sådant”⁵⁴ Almquist tar upp utvecklingen i svensk skola från

⁵¹ MFK 1927:269 av Schedin mfl.

⁵² *Till B. J:son Bergqvist på hans 60 årsdag* (1920) *De första planerna på en statens flickskola och ett högre lärarinneseminarium* R. Fåhræus s.119

⁵³ *Till B. J:son Bergqvist på hans 60 årsdag* (1920) *Svenska skolans särställning i nutidens pedagogiska värld* S. Almquist s.7- 8

⁵⁴ *Till B. J:son Bergqvist på hans 60 årsdag* (1920) *Svenska skolans särställning i nutidens pedagogiska värld* S. Almquist s.15

medeltiden och jämför med Norges och Danmarks skolsystem men framförallt utvecklingen från Luthers katekes, som gav folket möjligheten att komma högre upp i samhället. Då utantill läsning prioriterades som enligt Almqvist gjorde att folket fick del i skolan och på sätt blev folklig förankrad. Slutligen vill Almqvist att vi skall lära oss av seklens skolpolitik på gott och ont och detta ska leda oss framåt. Han hänvisar liksom Fåhræus till de tre syften som fanns för att kvinnor skulle få utbildning och att dessa fortfarande lever kvar men att vi skall tänka ett steg längre och inte dela upp samhället i olika klasser eller kön med olika förutsättningar utan som ett gemensamt folk med lika rättigheter. Den synen på utbildning som ett rättvist skäl, ideologiskt kommer även fram i debatten om kvinnans rätt till utbildning.

3.3 Synen på kvinnans arbetsmarknadsmässiga behov av utbildning

Carl G. Schedin m.fl. skriver i sin motion nr 260 i FK att landsbygds barn var bäst lämpade till att arbeta på landsbygden, med andra ord skulle de gå i lantbruksskolor och inte något annat. Eftersom annars vore det att leda dem på "det lärda proletariats trista slutmål" Och han fortsätter att det borde vara i statens intresse att "förhindra att strömmen ledes från jorden" eftersom lantmannaskolor och folkhögskolor var betydelsefullare för landsbygds ungdom än vad realskolorna var. Schedin såg inte något samhällsbehov av utbildning till flickorna eftersom det skulle leda till att flickorna bli besvikna när de kommer ut i veckligheten. Även om det har blivit mer jämställt i samhället betyder det inte att det finns "ett samhälleligt behov av vidgad högre utbildning för kvinnorna å livsområden, där redan männen inbördes stå i hård konkurrens om platserna".⁵⁵ Schedins åsikt skiljer sig mot Bergman som menade i sin motion nr 250 i FK att man borde vidga möjligheterna för flickors inträde till högre läroverk. Bergman var positiv till samläroverk men ansåg samtidigt att de nuvarande högre flickläroverken inte behövde slaviskt kopiera gossläroverken. Även Lindhagen såg ett arbetsmarknadsmässigt behov av högre utbildning för flickor i sin motion nr 244 i FK. Lindhagen var övertygad om att samläroverk vore det bästa lösningen, om det sedan går att lösa praktiskt var han däremot tveksam till.

I en motion från 1926 nr 262 i AK skriver Elof Lindberg (socialdemokrat) m.fl. om en begränsning av den gifta kvinnans arbete i statstjänst. Lindberg menar att den gifta kvinnans arbete på arbetsmarknaden leder till att män och ogifta kvinnor blir utan arbete. Han skriver att den gifta kvinnans anställning var i många fall "icke önskvärd". Lindhagen ville med sin motion upphäva behörighetslagen. Det har skett en utveckling som han inte är nöjd med, förut var det i undantagsfall som gifta kvinnor stannade kvar i sina tjänster medan nu är det precis

⁵⁵ MFK 1927:260 av Schedin mfl

tvärtom.⁵⁶ Lindberg med flera var emot att kvinnor som var gifta fanns på arbetsmarknaden och konkurrerar med männen och de ogifta kvinnorna. Han fruktade att det blev en överklass om detta fick fortgå. Även en motion från den 21 januari 1927 skriven av Viktor Öhman och Karl Magnusson var emot att gifta kvinnor arbetade och tog arbeten från männen och de ogifta kvinnorna. De ville ha en begränsning, av gifta kvinnors rätt att arbeta och deras allmänna uppdrag, från statens sida. Magnusson och Öhman tyckte liksom Lindberg att det var att utnyttja systemet och de ville att en utredning *”om huruvida gifta kvinnor frivilligt skulle kunna frånträda sina befattningar med utsikt att, om förhållandena så krävs”*.⁵⁷ Det var inte konstigt att en sådan här motion kom till, det var hög arbetslöshet under denna period i Sveriges historia. Och detta tycktes vara en nödvändig lösning på problemet. Varken denna motion eller Lindbergs motion togs upp till riksdagen. Men det är viktigt att komma ihåg att dessa åsikter fortfarande fanns under läroverksreformens bearbetning som ledde till flera politiska konflikter.

3.4 Synen på kvinnans rätt till utbildning av rättviseskäl

I propositionen till riksdagen den 16 feb. 1927 nr 116 skriver N.J.F Almkvist (liberal)⁵⁸ att den nuvarande läroverksorganisationen måste erkänna att de har *”alltför ensidigt inriktats på manliga ungdomen. För fylldandet av den kvinnliga ungdomens utbildningsbehov har det allmänna endast i förhållandevis blygsam utsträckning vidtagit åtgärder. Sedan numera en annan ordning härutinnan inträtt, kan efter min mening det allmänna icke undgå att principiellt erkänna sin plikt att – under tillbörligt hänsynstagande vid tillämpningen till det kvinnliga väsendet egenart- under lika villkor tillgodose både den manliga och den kvinnliga ungdomen, i vad det gäller såväl den allmänt medborgerliga utbildningen som förberedelsen för olika levnadsställningar inom samhället.”*⁵⁹ Några rader längre ned skriver han att det reformkrav som han berört om skolans omorganisation har de senaste åren haft ett klart och utformat och samlat program. *”kravet på kvinnans jämställande med mannen även i bildningsavseende”*.

Kvinnans rätt till utbildning av rättviseskäl finns även i motion nr 399 i AK skriven av Helge Almquist (högern) m.fl. Almquist anser att rätten till lika utbildning för flickorna skulle kunna genomföras om man tar hänsyn till *”det kvinnliga väsendets egenart”*. Han såg inte att det var rättvist att hemmets omkostnader för flickornas utbildning skulle vara större än gossarnas. Detta tyckte han att staten skulle ta i tu med och han hänvisar till att även generaldirektören Bergqvist anser att det finns ett samhällsbehov av högre utbildning för flickor. De föreslagna statliga läroverken för flickor i städerna Stockholm, Göteborg och Malmö bör också omfatta

⁵⁶ MAK 1926:262 av Lindberg mfl.

⁵⁷ MAK 1927:256 av Öhman och Magnusson

⁵⁸ Almkvist var ecklesiastikminister 1926-1928

⁵⁹ RSKr 1927:116 s. 20

en högre flickskola som möjligt överensstämmer med de nuvarande privata flickskolorna anser Almquist.⁶⁰

Detta menar även Kerstin Hesselgren i sin motion nr 252 i FK. De båda motionerna har åsikten att gossarnas företrädes rätt till läroverken skulle tas bort utan att båda könen borde ha lika rätt till utbildning. Däremot anser båda motionärerna att det borde finnas särskilda läroverk för bara gossar. Dessutom har både Hesselgren och Almquist invändning mot att den föreslagna statliga normalskolan för flickor har en högre beräkning på terminskostnader än vad gossläroverken har. Beräkning på normalskolan som kommissionen föreslagit visar att i första klass kommer års avgiften vara på 55 kr och efter varje klass ökar avgiften med tio till fem kronor och slutar med klass sju och åtta på 90 kr medan man på gossläroverken har en fast kostnad på 51 kr varje år. Detta ger att medeltalet för normalskolans årsavgift på 75,62 kr mot 51 kr på gossläroverken. Detta är en väsentlig skillnad menar motionärerna och menar att det leder till att flickorna blir hänvisade till privatskolor och därmed kan inte alla flickor som vill gå på högre utbildning göra det, då det är en högre ekonomisk omkostnad för flickornas utbildning för hemmen. Båda vill ha en ytterliggare utredning som reder ut detta.

Att en Liberal och en Höger har så likstämmiga åsikter i motionerna är intressant. Båda har den uppfattningen att båda könen skall ha lika rättigheter till högre utbildning och att det inte ska vara en klassfråga. Det är intressant att Almquist själv är emot den normal skola som högern själva föreslagit. Högerreservanterna ville göra flickskolan till den normala skolformen på det mellersta stadiet för kvinnliga elever. Flickskolan kom givetvis i allvarligt underläge gentemot flick- och samläroverken och därför menade man på högerhåll att det var angeläget med jämställdhet mellan skolformerna.

Liknande åsikt om kvinnans rätt till utbildning av rättviseskäl finns i motionen nr 250 i FK skriven av J. Bergman (frisinnade folkpartiet). Bergman anser att i en folkstyrd stat finns det inget viktigare än att erbjuda en allmän och gedigen folkbildning. Det främsta skälet var att alla borde ha samma ekonomiska förutsättning för att kunna fortsätta på högre utbildning oavsett klass och kön. Bergman anser inte att en förlängning av utbildningstiden (sju år istället för sex) var ett gott skäl för att alla ska få en höjd bildningsresultat. Han var emot att utbildningstiden skall bli längre som skolkommissionen föreslagit, och han tyckte att innehållet borde bli bättre istället för en förlängning av studietiden, som skulle innebära en fördröjning för eleverna till arbetslivet.⁶¹ Bergman representerar det frisinnade folkpartiet och deras sammanhängande åsikt var svår att hitta i debatten. De frisinnade verkar ändå inte ha varit benägna att ge flickskolan den position på det mellersta stadiet som högern och liberalerna ville. Även om Bergmans åsikt liknar den liberala, Hesselgren och högermannen, Almquist.

⁶⁰ MAK 1927:399 av Almquist

⁶¹ MFK 1927:250 av Bergman

3.5 Översikt om de olika politiska åsikterna

I riksdagen stod de borgerliga partierna samlade mot socialdemokraterna. De hade dock samma kvinnosyn eller uppfattning om flickskolans utformning. ”Att de husliga göromålen i hemmet skulle ombesörjas av kvinnornas godtogs uttryckligen av dem alla”⁶² Socialdemokraterna stod emancipationsideologien⁶³ närmast men ansåg det önskvärt, att flickorna fick en utbildning, som förberedde dem för en husmors uppgifter. Att de på hemmet inriktade ämnena skulle ha en stark ställning i den kommunala flickskolan, förstärkt i jämförelse med den som kommit dem till del i den privata åttaklassiga, vände sig ingen mot. Socialdemokraterna opponerade sig inte heller mot att sådana för den äldre flickskolan typiska drag skulle bevaras som examensfrihet och den i förhållande till realskolans långsammare studiegången, även om de lade mindre vikt vid den sistnämnda än övriga partier. Däremot gick meningarna isär beträffande kvinnornas uppgift i samhället.

Socialdemokraterna utgick från att kvinnorna i allt större utsträckning måste söka sin inkomst på arbetsmarknaden i konkurrens med männen och de ville ge flickor en utbildning, som gjorde det möjligt för dem att göra sig gällande där. Den ”kvinnliga ungdomen” måste då ha samma möjligheter att förvärva realexamenskunskaper och avlägga studentexamen som den manliga. I socialdemokraternas partimotion 1927 fanns ett bifall med yrkanden som skulle ha medfört jämställdhet på de ekonomiska vid alla skolorter. Flickskolan skulle ha samma mål som realskolan och på samma sätt som denna förbereda för arbetsmarknaden och därmed skulle den också slå en brygga över till gymnasiet. Socialdemokraterna ville ”demokratisera” de befintliga flickskolorna, dvs. bredda den sociala rekryteringen till dem, genom att sänka avgifterna eller tas bort helt och att bottenskolan gjordes sexårig.⁶⁴

Det är svårt att se en enhetlig uppfattning hos majoriteten, de mest konservativa var bondeförbundet. Kvinnan hade för dem sin naturbestämda roll i hemmet som maka och mor, och det stred mot detta när flickorna gick i läroverk för att söka sig ut på arbetsmarknaden och därmed konkurrerade med männen. ”Att samhället medgav detta betydde inte att det skulle uppmuntras.”⁶⁵ Särskilda flickläroverk motarbetades, bondeförbundet menade att kvinnan skulle behöva en utbildning om den strävade mot hennes egenart. Med andra ord den borde ha

⁶² Herrström (1972) s.79

⁶³ Den samtidigt uppväxande rörelsen för kvinnans rättigheter talade också om emancipation, och ordet har ofta använts synonymt med kvinnoemancipation. Kvinnoemancipation är benämning på arbetet för kvinnans frigörelse och omfattar frigörelse från könsdiskriminerande lagar och strukturer. Den kan ske på juridisk väg genom att hinder för myndighet, arbets- och utbildningsmöjligheter undanröjs, dvs. steg mot formell jämställdhet.

⁶⁴ Se MFK 1927:244 av Lindhagen

⁶⁵ 2SäU 1927:1 s. 267f Jämför också med MFK 1927:260 av Schedin m.fl.

praktisk huslig inriktning. Bondeförbundet var emot flickläroverken, men det var ett bättre alternativ än samläroverk konstaterade de. Samläroverk och därmed likställning mellan kvinnor och män d.v.s. utbildning på lika villkor var de motståndare till.

Liberalerna lyckades förhindra, att en fem- eller sexårig kommunal flickskola kom till stånd med sexårig bottenskola som grundval. Man vände sig mot att realskolan på det mellersta stadiet. Man vände sig mot att realskolan skulle få den starka ställning som skolutskottet och därmed riksdagsbeslutet tilldelade den. De opponerade sig mot att flickskolan som hittills dominerat i större och medelstora städer, skulle skjutas åt sidan som man menade. Därmed företrädde högerreservanterna, vilka ville göra flickskolan till den för kvinnliga elever ”normala skolformen” på det mellersta stadiet. Flickskolan kom givetvis i allvarligt underläge gentemot flick- och samläroverken och därför menade man på högerhåll att det var angeläget med jämställdhet mellan skolformerna.

Däremot ivrade man inte för likställdhet mellan pojkar och flickor i den meningen, att bådadera skulle ha tillgång till realskola respektive gymnasium på varje skolort. Anknytningens till klass fyra den åttaklassiga flickskolan skulle behållas så långt som möjligt.⁶⁶ Liberalerna ville som övriga högerreservationen ha en förbindelse flickskola - gymnasium.⁶⁷ När en lösning erbjöds, där bottenskolan var fyraårig men tillrättalagd anknytning till gymnasiet, saknades i det avseendet de sakkunnigas förslag och bondeförbundarnas intressen men man godtog denna lösning.⁶⁸

De frisinnades inställning är svårast att få fram i debatten i princip var de för en sexårig bottenskola, även om de inte var helt eniga. Herrström menar att om de frisinnade hade hållit fast vid sin åsikt så hade det lett till att regeringens samarbete spräckts.⁶⁹ De frisinnade verkar ändå inte ha varit benägna att ge flickskolan den position på det mellersta stadiet som högern och liberalerna ville.

De politiska striderna i frågor som gällde högre skolutbildning för flickor, var inte slut med 1928 års riksdag. Både 1929 och 1930 bröt meningarna strakt, men resultatet stod inte i proportion här till. Högern ansåg att flickskolan var det ”bäst lämpade skolreformen”,⁷⁰ De åberopade också ett uttalande av skolöverstyrelsen, enligt vilket den hade ”*stor betydelse därutinnan, att den förebygger, att flickor utan verkliga skäl välja gymnasievägen.*”⁷¹ Detta står även i Kungl. Skolöverstyrelsens utlåtande över skolkommissionens betänkande I-V.⁷² Det var dock inte majoritetens mening, att alla flickor vore betjänta av att få den utbildning,

⁶⁶ 2SäU 1927:1 s. 218, 22

⁶⁷ Jämför MFK 1927:252 av Hesselgren och MAK 1927:399 av Almquist m.fl.

⁶⁸ 2SäU 1927:1 Jämför också med MFK 1927:252 av Hesselgren

⁶⁹ Herrström (1972) s. 81

⁷⁰ 2SäU 1927:1 s. 217, 222

⁷¹ 2SäU 1927:1 s.219

⁷² SOU 1924:24 Kungl. SÖ utlåtande över SK:s betänkandes 1-5 s. 88

som skulle ges i samläroverken. ”Vid sidan av de studiemål som realskolan - och studentexamen representera” hette det i riksdagsbeslutet, kunde ” de med mera allmänna bildnings mål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna, väntas bestå”⁷³, vilket fick motivera inrättade av kommunala flickskolor. Därmed ger detta uttalande att det fanns olika mål för läroverkens och flickskolornas arbete. Det finns däremot ingen förklaring varför målen var olika och hur skillnaderna såg ut.

Det finns en ytterligare parentes om den debatt som var, det fanns inga motioner som framförts av kommunisterna i den här frågan. Anledningen är troligtvis att det endast var en i FK och fem i AK. Varken jag eller Herrström har funnit något argument från deras sida, det är värt att beakta i den demokratiska debatten.

Riksdagen uttalade en principiell jämställdhet mellan manlig och kvinnlig ungdom med avseende på utbildningens möjligheter, men det var ett tillägg som var inspirerat av bondeförbundarnas i grund och botten. Skolkommissionens direktiv om att ”*staten tar sig an flickornas utbildning i samma utsträckning som gossarna*” följdes inte. Etappmålet att flickorna skulle kunna avlägga real och studentamina på varje läroverksort uppnåddes inte heller, flickläroverksfrågan lämnades olöst i nio städer. Den togs dock upp 1928. Införandet av samläroverk eller flickläroverk på övriga orter med högre skola gav att jämställdhet mellan könen uppnåddes så att terminsavgifterna inte höjdes och tillträdet till realskolan och gymnasium blev öppet för båda könen och på lika villkor.⁷⁴

3.6 Resultatet av debatten

Riksdagen skriver den 2 juni 1927 att den nuvarande läroverksorganisationen är först och främst till för den manliga ungdomen. Och att de ”*jämknningar*” som gjorts för att fylla den kvinnliga ungdomens bildningsbehov har hittills varit mindre betydelsefull. Eftersom förslaget om ”*genomgripande förändringar*” av det högre skolväsendet tänker de nu vidta åtgärder och rätta till missförhållandet.⁷⁵

Riksdag fortsätter med att denna grundtanke skall nu vara utgångspunkten för förslaget om flickors ”*högre undervisning*” och därmed ge den kvinnliga ungdomen samma utbildnings möjligheter ”*under lika ekonomiska villkor*” som den manliga ungdomen, med tillägget ”*i den mån behov härav föreligger*”⁷⁶

Åtgärderna som riksdagen tar fram för att flickor skall få bättre utbildnings möjligheter och därmed få tillgång till utbildning på de allmänna läroverken. Förslaget utgår från att

⁷³ RSkv 1927:262 s. 71f

⁷⁴ Herrström (1966) s.21

⁷⁵ RSkv 1927:262 s.37f

⁷⁶ Ett nödvändigt tillägg för att få med bondeförbundet Ibid. s. 68

gymnasiet som realskolan skulle kunna ge plats åt flickorna, med tillägget att läroverken fortfarande först och främst skall vara till för pojkarna. Dessutom att det förutsätter villkor till kommunerna att ”*bestrida vissa med flickors vistande*” vid läroverket förenade kostnader. Slutligen menar riksdagen att den nu rådande företrädesrätten för pojkar skall tas bort.⁷⁷

Även om riksdagen inte tycks tro att det finns ett stort bildningsbehov hos flickor, vill de ändå ge dem en större chans att få undervisning på läroverken. Samtidigt som de lägger ansvaret på kommunerna. Den begränsning som nu finns för flickorna att studera vid läroverken bör ”*icke förekomma i en reformerad skolorganisation*” skriver riksdagen. Den hittills gällande beslutsfattningen från kommunernas sida om flickors rätt att tillträda till gymnasiet har haft sitt slut menar man, då detta varit ett ”*provisorium*”⁷⁸. Eftersom detta inte kan motiveras som en mer definitivt planering av det högre skolväsendet. På samma sätt bör man enligt riksdagen ge kommunerna skyldighet att åta sig de särskilda kostnaderna för flickors vistande vid läroverken. Samtidigt som man anser i nästa mening att det inte är rätt att kommunerna får stå för de extra kostnaderna som detta innebär. Dessutom konstaterar man att det blir mer rättvist om flickorna själva inte behöver betala någon högre termins avgift än vad pojkarna gör.⁷⁹

Det finns ett dubbelt resonemang som innebär att antingen ger man kommunerna ansvaret att bestämma vilka flickor som får gå på läroverk och då får kommunerna samtidigt själva stå för de extra utgifter som det medför. Det andra resonemanget innebär att kommunerna fräntas den rätten och staten ska då betala för flickorna och de extra utgifterna..

Ämnet lämnas och vidare betonas hur undervisningen skall gå till.

Riksdagen menar att nya undervisningsplaner bör göras och att det fodras en omorganisation av det högre skolväsendet. Framförallt vid samläroverkens organisation där man bör ta hänsyn till ”*flickornas utvecklingsgång och speciella behov*”. Riksdagen ser det som lämpligt att utgå från elevantalet om flickorna behöver undervisning i särskilda klasser.⁸⁰

Att beakta är att riksdagen fortfarande ser en viss skillnad mellan flickors och pojkars utbildningsutveckling. Och att flickor borde få sin undervisning separat från pojkarna.

3.6.1 Utredningar

Den 18 juni 1927 föreslog riksdagen, efter proposition nr 116 till 1927 års riksdag angående omorganisationen av det högre skolväsendet, att Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg skulle upprätta ett högre allmänna Läroverk för flickor, omfattande fyklassig realskola och i Stockholm fyraårigt och treårigt samt att de övriga treårigt gymnasium. Men att i Uppsala, Linköping, Norrköping; Jönköping, Lund, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås

⁷⁷ RSkv 1927: 262 s. 68

⁷⁸ tillfällig anordning, övergångs tillstånd

⁷⁹ RSkv 1927:262 s. 71

⁸⁰ RSkv 1927:262 s. 71

skulle i sin helhet vara avsedda för manliga lärjungar. ”Kvinnliga lärjungar skulle under vissa närmare angivna förutsättningar efter framställning från vederbörande kommun, kunna av Kungl. Maj: t lämnas tillträde till gymnasium vid nuvarande läroverk i dessa städer”.⁸¹

Planen skulle före den 1 november 1928 lämnas till skolöverstyrelsen om att inrätta fler läroverk för flickor och hur det skulle ske. De fyra städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg skulle senast den 1 juni 1928 lämna in sina besked till länsstyrelsen för yttranden. I samband med detta beslut satte upp riksdagen upp vilka riktlinjer som gällde för att upprätta högre läroverk för flickor.

Riktlinjer för flickläroverk

I fråga om läroverksutbildning:

På ort, där läroverkets lärjungenummerär är så stort, att å intetdera av läroverkets studier samundervisning kan anordnas, upprätta fullständigt högre flickläroverk;

På ort, där ettdera stadiet - gymnasium eller realskola - räknar en större lärjungenummerär, än att samundervisning lämpligen kan anordnas, upprättas för det stadium, som den för starka frekvensen gäller, vidkommande samundervisning anordnas;

På ort, där allmänt läroverk finnes och lärjungefrekvensen icke är större, än att enligt de grunder, de sakkunniga i det föregående närmare utvecklat, samundervisningen bör kunna äga rum på läroverkets olika stadier, tillgodoses flickornas läroverksutbildning genom läroverkets anordnande såsom samläroverk:

I fråga om flickskolutbildning; ett fristående flickläroverk - gymnasium eller flickrealskola - under det att för det återstående stadiets

På ort, där antalet flickor, som åstunda fortsatt skolundervisning även sedan å orten möjlighet till läroverksutbildning beretts flickorna, är så stort, att en eller flera högre flickskolor kunna anses erforderliga för tillgodoseende av den speciella flickskolutbildningen, böra flickskolor i behövt antal uppehållas, varvid i varje fall en flickskola anordna som kommunal flickskola;

på ort, där så finnes lämpligt, kan flickrealskola förenas med kommunal flickskola till en statlig- kommunal läroanstalt;

På ort, där antalet flickor, som åstunda fortsatt skolundervisning, icke medgiver upphållande av särskildflickskola, men antalet flickor är tillräckligt stort för anordnande av särskild undervisning å flickskolans överstadium, upprättas på realskolans näst högsta klass en kommunal treårig flickskollinje.⁸²

I fråga om läroverksutbildning kan man utläsa att tilltron till att det finns behov till att bygga kvinnliga läroverk är litet. Först och främst skall det finnas så stort behov så att det inte går att sätta dem på de läroverk som redan finns. Och att elevantalet är så stort att de inte får plats. I flickskoleutbildning sätts kravet på att en högre utbildningsmöjlighet för flickorna inte finns att tillgå då först kan flickläroverk upprättas. Därmed kan man dra slutsatsen att på landsbygden var flickornas rätt till utbildning i första hand beräknad på hur många de var om en flickskola skulle upprättas, men i första hand blev de hänvisade till de lokala skolor som fanns och få samundervisning. De flickor som bodde i städerna fick större chans till högre

⁸¹ SOU 1929:33 *Utredning rörande allmänna läroverk för flickor m.m.* s. 7

⁸² SOU 1929:33 s.18-19

utbildning om det fanns ett läroverk i närheten. Eller om de var så många till antalet att de var ett bra elevunderlag för att upprätta ett flickläroverk.

3.6.2 *Senare utredning av behovet*

För att verkställa utredningar och avgiva yttranden och förslag i vissa beslutande sammanhängande frågor rörande skolorganisationen. Fick ecklesiastikdepartementet den 18 juni 1927 fick i uppdrag att tillkalla tre sakkunniga för att inom nämnda departementet. De sakkunniga tillkallades den 20 juni 1927 och var departementschefen, Bengt J:son Bergqvist, Hans Wallin och A. Nordfelt. Bergqvist fick i uppdrag att vara de sakkunnigas ordförande. Den 5 juli 1929 tillkallades ytterligare två sakkunniga N.J.F. Almkvist och Erik Wellander. De sakkunniga fick även nu en ytterligare uppgift av 1929 års riksdag, att utreda behovet av ytterligare högre allmänna läroverk för flickor samt dessa läroanstalters organisation. Som sekreterare tjänstgjorde kanslirådet i ecklesiastikdepartementet F.W.E. Sandberg.

3.6.3 *Utredningens resultat den 30 november 1929.*

I denna utredning kan man läsa att 1929 års riksdag beslutade att ett högre allmänt läroverk för flickor omfattade fyrklassigt realskola och treårigt gymnasium, skulle inrättas från och med den 1 juli 1930 i städerna Linköping, Norrköping, Borås och Örebro. Den 1 juli 1931 i städerna Lund, Karlstad och Västerås och den 1 juli 1932 i Uppsala samt den 1 juli 1933 i Jönköping.⁸³

Utredningen pekar på behovet och möjligheten av att vid de högre flickläroverken sätta in en praktisk linje för flickor som inte vill ta real och student examen. Om ytterligare behov av flickläroverk bedömer utredarna att flickorna borde ha lika ekonomiska villkor som pojkarna och att detta skulle kunna göras genom att gossläroverken blev samläroverk. Utredarna skriver att när riksdagen slog fast att den viktigaste förutsättningen för att upprätta högre allmänna flickläroverk är att antalet elever i staden och omkringliggande bygd är så stort att det förmådde rekrytera en ”*dylik läroanstalt*” utan att den lokala skolorganisationen rubbas. Och att den bibehålls i oförändrad form som möjligt. Utredarna slår fast att riksdagens uttalande om att statsmakten inte skall stå för påtryckningar till att upprätta läroverk. Skulle innebära att fler flickor skulle avge studentexamen och därmed minska antalet flickor till läroanstalterna – främst de privata. De privata flickskolorna ger flickorna den speciellt anpassade uppfostran och utbildning för ”*kvinnliga ungdomens egenart och framtida livsuppgifter i hem och samhälle*”⁸⁴ som flickorna behöver. Utredarna skriver att de kommer främst att utreda om det finns tillräckliga medel för att flickorna kan studera på högre nivå på

⁸³ SOU 1929:33. s. 8

⁸⁴ SOU 1929:33. s. 10

orten och om det åt tillfredsställande grad sett till att flickorna kan gå *flickskolevägen* och sedan vidare. Om det blir nekande svar vad bör då göras.

Utredarna menade att den kvinnliga ungdomen skulle ha lika ekonomiska villkor som den manliga samtidigt som de menar att flickor kommer inte att få samma möjlighet sig till lika hög nivå då det inte finns plats för alla att nå examen, enligt riksdagens tidigare uttalande. Utredarna nämner inte riksdagens sistnämnda uttalade strider mot vad de först skriver; att kommunerna skall fräntas ansvaret för byggandet av läroverk och sedan att stadsmakten inte ska stå för påtryckningar till att bygga läroverk, då det leder till att många flickor kommer att studera på högre nivå. Riksdagen var först för att flickor och pojkar skall likställas och sedan motsätter de sig att fler flickor kommer att söka in på läroverken då de har samma möjligheter som pojkarna. Utredarna väcker ingen undran över vad riksdagen egentligen står. De går raskt vidare till att svara på sin nästa uppgift.

Deras allmänna synpunkter är att elevantalet inte bör överskrida 500 elever och om flickorna skall få tillträde kommer denna siffra att öka och då menar utredarna borde det löna sig med samgymnasium men att realskolan skall ha separat undervisning för pojkar och flickor. Det behövs fler lärare för att kunna göra det möjligt för undervisning på högre stadium ska kunna gå i land menar utredarna. Därmed föreslår utredarna att läroverken borde få ekonomiskt stöd för att kunna anställa fler lärare, annars är risken att obehöriga lärare får ta hand om undervisningen. Samtidigt måste man ta hänsyn till att det inte blir för många eller för få undervisningstimmar på gymnasiet. Detsamma gäller antalet elever det får inte bli för många eller för få. Av den summeringen får utredarna fram att det inte är ekonomiskt lönsamt att endast ha högre flickläroverk utan det är samläroverk som är det enda riktiga och mest ekonomiskt.⁸⁵

Utredarna kommer fram till att behovet av högre flickskoleutbildning finns men med det tillägget att flickorna även måste få undervisning *”efter dess egenart och framtida livsuppgifter i hem och samhälle speciellt avpassad uppfostran och utbildning”*⁸⁶.

Det som utredarna och även departementschefen Bengt J:son Bergqvist oroar mest sig för är att om samläroverk upprättas på orter där det finns högre flickläroverk kommer de sistnämnda mista sina elever och därmed blir flickorna tvingade bort från den speciellt anpassade flickutbildningen, de syftar till de praktiska ämnena som flickskolorna hade och som ansågs lämpligt att en flicka bör kunna som matlagning, sömnad och dyl. Utredarna menar med departementschefen⁸⁷ i spetsen att en särskild flickskolelinje skulle inrättas från realskolans näst högsta klass som skulle ge flickorna den speciella kunskapen.⁸⁸ Denna flickskollinje

⁸⁵ SOU 1929:33 s.13f

⁸⁶ SOU 1929:33 s.14

⁸⁷ Claes Lindskog ecklesiastikminister 1928-1930

⁸⁸ SOU 1929:33 s.15 och RSKr 1927:262 s.185

skulle även fungera på de orter som är för små för att starta ett högre flickläroverk menar utredarna. Att denna linje skulle vara kommunal samtidigt vore det bra om den var statlig menar man då den kan samköras med statsläroverken. Utredarna tror ändå att en kommunal vore det bästa även om det kan medföra lokalbrist m.m. Det skulle annars bli orättvist om staten bekostar en sådan linje på några orter då man vill att så många kommuner som möjligt skall sträva efter en fullständig flickskola på orterna.

Därmed slutar utredningen med en sammanfattning om att de sakkunniga har föreslagit att högre allmänt läroverk för flickor skall upprättas i städerna Uppsala, Lund, och Örebro samt att flickrealskola i städerna Linköping, Norrköping, Jönköping, Borås, Karlstad och Västerås. De fullständiga kommunala flickskolorna skall komma till stånd i 45 städer.⁸⁹ Samtidigt lägger man in tillägget att en fullständig kommunalskola inte kan upprättas i städerna Arvika, Eksjö, Hudiksvall, Karlshamn, Lidköping, Mariestad, Oskarshamn, Skövde, Söderhamn och Varberg där man istället ska upprättas en kommunal treårig flickskolelinje vid de allmänna läroverken i dessa städer. En flickskolelinje ska upprättas vid de allmänna läroverken i Alingsås, Boden, Hässleholm, Malmberget, Skellefteå, Stora Tuna, Trollhättan, Västervik, Åmål, Ängelholm och Örnsköldsvik.

Herrström som forskat vidare på hur det sedan uppföljdes skriver att endast ett flickläroverk blev verklighet av de nio föreslagna städerna, nämligen i Örebro. Det blev fastslaget först vid 1930 års riksdag. De övriga städerna blev det samläroverk, där två av dem hade en samundervisning även i realskolan. Därmed var rätten för flickor att avlägga realexamen olöst i fem städer.⁹⁰ Skolkommissionens direktiv om att ”*staten tar sig an flickornas utbildning i samma utsträckning som gossarna*” följdes inte. Även det som socialdemokraterna vid 1928 års riksdag framhöll att de ville ge flickskolans elever realexamenskunskaper och ”en enklare husmodersutbildning” och därmed få flickskolorna på samma kunskapsnivå som realskolorna.

⁸⁹ Fullständiga kommunala flickskolor: Arvika, Borås, Eksjö, Eskilstuna, Falun, Gävle, Göteborg, Halmstad, Hudiksvall, Hälsingborg, Härnösand, Jönköping, Kalmar, Karlshamn, Karlskrona, Karlstad, Kristiansand, Kristinehamn, Lidköping, Linköping, Luleå, Lund, Malmö, Mariestad, Norrköping, Nyköping, Oskarshamn, Skara Skövde, Stockholm, Strängnäs, Sundsvall, Söderhamn, Södertälje, Uddevalla, Umeå, Uppsala, Varberg, Visby, Vänersborg, Västerås, Växjö, Ystad, Örebro och Östersund. RSKr 1927:262 s.185

⁹⁰ Herrström (1972) s.46f.

3.7 Resultatet i statistiken

3.7.1 Tabell nr 1

Översikt under åren 1924- 1929 över antalet elever som gick på läroverken i Sverige.

Höstterminen	Realskolan			Gymnasiet ⁹¹		
	Pojkar	Flickor	S:a Real.	Pojkar	Flickor	S:a Gym.
1924	20105	1545	21650	7761	307	8068
1925	19639	1507	21146	7840	406	8246
1926	19201	1421	20622	7525	404	7929
1927	19093	1397	20490	7017	387	7404
1928	18225	1682	19907	6260	464	6724
1929	17293	2429 ⁹²	19722 ⁹³	6084	714 ⁹⁴	6798 ⁹⁵

Källa: SOU 1929: 33

3.7.2 Tabell nr 2

Antalet personer som årligen avlagt studentexamen (medeltal)

Period	Män	Kvinnor	Summa	Procentuell andel kvinnor
1921/25	1709	399	2108	18,9
1926/30	1882	553	2435	22,7
1931/35	1831	684	2515	27,2
1936/40	2437	1132	3569	31,7
1941/45	2646	1424	4070	35,0

Källa: Herrström (1966) s. 299

Huvudsyftet med reformen var att den skulle förbättra flickornas utbildningsmöjligheter och medhjälp av dessa två tabeller kan vi utläsa följderna av reformen. I tabellen nr kan vi utläsa en ökning av kvinnliga studenter trots detta kan man läsa i utredningar som SOU 1929: 33 att även om nu läroverken öppnades för flickorna var det inte var särskilt troligt att tillströmningen av flickor till läroverken skulle bli så stor enligt de sakkunniga.⁹⁶ Samtidigt som de sakkunniga kunde konstatera att en tillströmning av flickorna till läroverken ökade; från realskolan 1545 st till 2429 st och från gymnasiet 307 st till 716 st under åren 1924 till 1929. Då denna tabell fanns med i utredningen.

Under den första femårsperioden i tabell nr 2, hade flickorna endast tillträde till privata gymnasier, när sedan de kommunala och statliga öppnades för flickorna, de statliga i den mån platserna inte var upptagna av pojkar. Ökar kvinnliga studenter i tillväxt hela tiden, både

⁹¹ Elever i kommunala gymnasier (utom Landskrona) som är förenade med allm. läroverk är med räknade

⁹² Därav 104 i de nya högre flickläroverken.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Därav 128 i de nya högre flickläroverken.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ SOU 1929:33 s. 19f

absolut och relativt i antal. Den största ökningen i procenttalen kommer på 1930 –talet, då flickorna fått tillträde till gymnasierna på varje ort med högre allmänt läroverk och detta i fri konkurrens med pojkar. Märkbar är ökningen i absoluta tal under perioden 1936/40 då de första verkningarna av 1927 års skolreform slår igenom i talen. Att antalet kvinnliga studenter under 1940-talet första hälft ändå inte uppgick till mycket mer än en tredjedel av samtliga beror på andra återhållande faktorer än de som avlägsnades genom 1927 års skolreform. Att reformen i hög grad bidragit till den under 1930-talet särskilt stora ökningen av antalet kvinnliga läroverksstudenter både relativt och absolut sett får anses säkert.

Efter många politiska kompromisser blev det en läroverksreform 1927 den gav två viktiga följder. För det första gav det kvinnorna tillträde till läroverken och för det andra blev det dubbla anknytningar, läroverken skulle bygga på folkskolans fjärde eller sjätte klass. Folkskolan blev en fyra årig bottenskola för alla svenska barn.

Även om kvinnorna får nu rätt till högre utbildning betydde det inte att motståndet till kvinnors rätt till högre utbildning försvann. Ulla Johansson skriver i sin bok *Normalitet, kön och klass*, att det levde fortfarande kvar hos många läroverkslärare, att kvinnorna fortfarande inte hade naturliga förutsättningar för högre studier. Genom att hänvisa till psykologiska termer som rasbiologin, försvarade man 1800 talets ”sanningar”. Man menade att det var en olycka för hela nationen om kvinnorna skaffade sig högre utbildning och därmed började konkurrerade ut männen på arbetsmarknaden. Som maka, mor och husmor var en hennes rätta naturliga plikt och inte på arbetsmarknaden.⁹⁷

Vidare kan man se att den tydliga bilden av en läroverkselev försvinner i och med att flickorna får tillträde till läroverken, det är inte längre en homogen värld.⁹⁸ Från början skulle Läroverken ge en fader- son relation mellan lärarna och deras elever. Detta skulle ge pojkarna en könsidentitet.⁹⁹ En borgerlig ideologi präglade uppfostringsidealerna. Dygder som flit, pålitlighet och uthållighet premierades, dessa hörde till de borgerliga ideal som man ville uppnå i läroverken. Samtidigt som de lutherska idealerna; ärlighet och respekt för privat egendom också hade en framträdande roll på läroverken.¹⁰⁰ I och med att läroverken blir mer öppna för fler elever oberoende av klass, även om den borgerliga klassens barn är fortfarande är överrepresenterade, försvinner det typiska borgerliga idealerna på en läroverkselev mer och mer.¹⁰¹

⁹⁷ Johansson (2000) s. 55f och Kyle (1972)

⁹⁸ Ibid. s. 37, 41, 43f

⁹⁹ Ibid. s.163f.

¹⁰⁰ Ibid. s. 256f.

¹⁰¹ Ibid. s. 47f

4 Sammanfattning och avslutning

Mitt syfte med denna uppsats var att undersöka synen på kvinnors rätt till högre utbildning och kvinnans plats i samhället i samband med riksdagsdebatten om läroverksreformen 1927, som gav kvinnor rätt till högre utbildning.

Kvinnors möjlighet att få högre utbildning var mycket begränsad under 1800-talet skriver Kyle i sin avhandling. Kritiken riktades mot att undervisningen borde vara praktiskt nyttigt och lyfta kvinnan till en högre klass nivå. Sverige hade under 1800-talets mitt fem högre flickskolor, tre i Göteborg en i Askersund och en i Stockholm. Dessa skolor grundades under den period som kvinnofrågorna diskuterades ur alla aspekter: kvinnans egenskaper, hennes samhällseliga uppgifter, hennes uppfostran, hennes behov av skolor och hennes eventuella yrkesarbete. Hur undervisningen skulle gå till rent praktiskt och vilka eventuella yrkeskunskaper som hon skulle lära sig. Frågor som lades fram på 1800-talets mitt var; Varför skulle staten stödja högre undervisning för flickor? Vilka mål och riktlinjer skulle flickskolan ha? För vilka flickor skulle undervisningen rikta sig mot? Och varför? Samt striden om vad en statlig flickskola skulle ge och inte ge. Dessa frågor som var aktuella då, har jag kommit fram till var lika aktuella under 1920-talet.

Folkskolebeslutet 1842 innebar att kostnadsfri grundläggande undervisning gavs åt alla pojkar och flickor. Från 1800-talets mitt öppnades en rad fackutbildningsanstalter för kvinnorna. Genom privata studier eller flickskola som 1859 började få statliga medel, kunde flickorna få sin grundutbildning. Redan hade vissa privata flickskolor fått rätt att låta sina elever ta studentexamen. Men de statliga läroverken var bara för pojkar och det var mycket dyrt att gå i privatskolor. Därför blev studentskorna få. Flickorna hade innan reformen endast två möjligheter till högre utbildning, den ena var att gå på en privatskola för flickor och sedan söka till universitet som privatist. Där spelade de ekonomiska villkoren in, det var inte vilka som helst som hade råd med att gå sådana och privatskolor för flickor fanns inte i alla städer. Den andra möjligheten var att få dispens till de högre allmänna läroverk som främst var till för pojkar. Och det måste ansökas till kommunen, kommunen avgjorde sedan om det var möjligt eller inte. Anledningen till att flickorna fick tillträde till de högre allmänna läroverken var en följd av allmän och lika rösträtt 1921. Men i läroverksreformen 1927 beslöt riksdagen att de statliga läroverken skulle öppnas också för flickor från och med 1928.

4.1 Vilken position skulle kvinnan ha i familjen?

Ulla Johansson och Kyle skriver, att man ansåg inte att kvinnorna inte hade naturliga förutsättningar för högre studier. Dessutom förklarade man detta genom att hänvisa till både psykologiska termer och Darwin. Det var en olycka för hela nationen om kvinnorna skaffade sig högre utbildning och därmed började konkurrerade ut männen på arbetsmarknaden.

Bondeförbundet och Schedin m.fl. ansåg att kvinnan hade sin naturbestämda roll i hemmet som maka och mor. Det stred mot detta när flickorna gick i läroverk för att söka sig ut på arbetsmarknaden och därmed konkurrerade med männen. Samläroverk och därmed likställning mellan kvinnor och män d.v.s. utbildning på lika villkor var de motståndare till.

Socialdemokraterna stod kvinnans rättigheter närmast men ansåg det önskvärt, att flickorna fick en utbildning, som förberedde dem för en husmors uppgifter. Att de praktiska ämnena *hushållsgöromål* skulle varje kvinna undervisas i vände sig inget parti emot. Ämnena fick därmed en stark ställning i den kommunala flickskolan och även en viktig roll på flickskolorna.

Både högern och liberalerna ansåg att det första som måste åtgärdas var skolavgifterna. Hesselgren menar liksom Lindhagen att den ekonomiska skillnaden mellan pojkar och flickor ställer olika krav på familjerna. Pojkar från mindre välbärgad familj hade större möjlighet att få högre utbildning än en flicka i samma familjesituation. Båda tryckte på den ekonomiska orättvisan som var mellan flickorna och pojkarna i sin motion, eftersom de statliga läroverken inte kostade familjerna något extra medan de privata skolorna som flickorna var hänvisade till bygde på att familjen hade en god ekonomi. Hemmets omkostnader för flickorna skapade en klyfta mellan pojkarna och flickorna.

4.2 Vilken position skulle kvinnan ha på arbetsmarknaden?

Under 1900-talets första del, när idealet var att kvinnor inte skulle yrkesarbete, noterades yrkesarbete för gifta kvinnor i Sverige enbart om det gällde fast heltidsanställning på en arbetsplats utanför hemmet skriver Ann-Sofie Ohlander och Ulla-Britt Strömberg.¹⁰² År 1923 kom behörighetslagen som gav även kvinnorna rätt till högre statliga tjänster, med undantag för polis-, präst- och militära tjänster. Men det dröjde länge innan de slutgiltiga spärrarna, inom t.ex. kyrkan och försvarsmakten, togs bort. Folkskollärarinnor, distriktssköterskor, barnmorskor och läkare med egen praktik fortsatte ofta sitt yrke sedan de gift sig, men för andra yrkeskvinnor innebar giftermål länge att de lämnade yrkeslivet. Många kvinnor valde självmant bort äktenskapet för att få vara yrkesverksamma. Barnmorskans yrke hade sedan länge varit förbehållen kvinnan, nu blev också många kvinnor sjuksköterskor. Vid sekelskiftet

¹⁰² Ohlander och Strömberg (2002) s.149

var 40 procent av alla folkskolelärare kvinnor. Yrken som ännu inte var tillåtna för kvinnor var tjänster som polis, präst och officer, och det var ännu mycket ovanligt att kvinnor blev chefer av något slag.

Bondeförbundet och Schedin ansåg att kvinnan hade för dem sin naturbestämda roll i hemmet som maka och mor, och det stred mot detta när flickorna gick i läroverk för att söka sig ut på arbetsmarknaden och därmed konkurrerade med männen. Även om det hade blivit mer jämställt i samhället betydde det inte att det fanns ”*ett samhällsligt behov av vidgad högre utbildning för kvinnorna å livsområden, där redan männen inbördes stå i hård konkurrens om platserna*”.¹⁰³ Schedin såg inte något samhällsbehov av utbildning till flickorna eftersom det skulle ge flickorna en besvikelse när de kommer ut i veckligheten. Han ville att de olika skolorna skulle vara separerade från varandra. Och ville inte att kvinnorna senare skulle ta männens arbeten på arbetsmarknaden.

Lindhagen däremot såg ett arbetsmarknadsmässigt behov av högre utbildning för flickor i sin motion.

Öhman och Magnusson var emot att gifta kvinnor arbetade och tog arbeten från männen och de ogifta kvinnorna. De ville ha en begränsning, av gifta kvinnors rätt att arbeta och allmänna uppdrag, från statens sida. Magnusson och Öhman tyckte liksom Lindberg att det var att utnyttja systemet och de ville att en utredning ”*om huruvida gifta kvinnor frivilligt skulle kunna frånträda sina befattningar med utsikt att, om förhållandena så krävs*”.¹⁰⁴ Linberg menade att den gifta kvinnans arbete på arbetsmarknaden ledde till att män och ogifta kvinnor blev utan arbete. Lindberg med flera var emot att kvinnor som var gifta fanns på arbetsmarknaden och konkurrerar med männen och de ogifta kvinnorna.¹⁰⁵

4.3 Vilken inställning hade man för kvinnans rätt till utbildning och kvinnans behov av utbildning?

Debatten kring kvinnornas utbildningsbehov och deras rätt till en likvärdig utbildning kan man summera på följande sätt. I proposition nr 116 den 2 juni 1927 skriver skolkommissionen att man har kommit fram till att en gemensam skola för flickor och pojkar vore det bästa för både familjen och samhället även om det ställer högre krav på de praktiska ämnena. Där eleverna skiljs åt och flickorna får det praktiska ämnet hushållsgöromål.

De skolsakkunniga ansåg att ett ytterliggare år än de normalt sex åren vore ett bättre alternativ för flickorna så att de kunde tillgodose sin utbildning i hemmets göromål ordentligt.¹⁰⁶

¹⁰³ MFK 1927: 260 av Schedin mfl

¹⁰⁴ MAK 1927:256 av Öhman och Magnusson

¹⁰⁵ MAK 1926:262 av Lindberg mfl.

¹⁰⁶ RSKr 1927:116 s. 140f

Riksdag skrev att utgångspunkten för förslaget om flickors ”högre undervisning” gav den kvinnliga ungdomen samma utbildnings möjligheter ”under lika ekonomiska villkor” som den manliga ungdomen, med tillägget ”i den mån behov härav föreligger”¹⁰⁷ De inriktningarna i debatten till att kvinnan skulle få rätt till högre utbildning var av rättviseskäl. I ett demokratiskt land var folkbildning ett av de viktigaste för landets utveckling och det varoberoende på kön och klass och ekonomiska villkor debatterade man.

Bergqvist menade att flickskolorna hade ett samhällsbehov och han var positiv till att flickorna får högre utbildning, men han hade inte tagit ställning till om flickskolorna skulle ersättas med att läroverken öppnades för flickorna.

Både den frisinnade folkpartisten, J. Bergman och liberalen, Kerstin Hesselgren tryckte på i sina motioner angående bredden på den sociala rekryteringen till läroverken är viktig. De ville båda att alla skulle ha samma ekonomiska möjligheter till utbildning. Carl Lindhagen, socialdemokrat skrev att flickor skulle ha samma rätt till högre utbildning som pojkar och få tillgång till högre utbildning på samma ekonomiska villkor och därmed bredda den sociala rekryteringen.¹⁰⁸ Kerstin Hesselgren skrev att om staten även ansvarar för flickornas utbildning kunde de privata läroverken bli statliga alternativt så borde man bygga fler statliga läroverk så att flickorna fick utbildning. Även Värner Rydén, socialdemokrat som startade utredningen om kvinnas rätt till högre utbildning var kritisk till privatskolorna och såg en fördel med att ha samläroverk. De konservativa bondeförbundet som här representeras av Carl G. Schedin m.fl. i motionerna, ansåg att en utvidgning av de högre läroverken för flickorna var ett förhastat beslut.¹⁰⁹

Högern ville göra flickskolan till den normala skolformen för kvinnliga elever på det mellersta stadiet. De åberopade också ett uttalande av skolöverstyrelsen, enligt dem hade ”stor betydelse därutinnan, att den förebygger, att flickor utan verkliga skäl välja gymnasievägen.”¹¹⁰ Socialdemokraterna ville att flickskolan skulle ha samma mål som realskolan och på samma sätt som denna förbereda för arbetsmarknaden och därmed skulle den också slå en brygga över till gymnasiet. Liberalerna opponerade sig emot att flickskolan som dittills dominerat i större och medelstora städer, skulle skjutas åt sidan som man menade. Även om bondeförbundet var emot flickläroverk var det bättre än att flickor och pojkar gick på samma läroverk.

I utredningen SOU 1929:33 kom utredarna fram till att det fanns ett behov av högre utbildning för flickorna. Däremot kunde man utläsa i utredningen att även om nu läroverken öppnades för flickorna var det inte var särskilt troligt att tillströmningen av flickor till

¹⁰⁷ RSKr 1927:262 s.37f s. 68

¹⁰⁸ MFK 1927:250 av Bergman, MFK 1927:252 av Hesselgren och MFK 1927:244 av Lindhagen

¹⁰⁹ MFK 1927:260 av Schedin m.fl.

¹¹⁰ 2SäU 1927:1 s.219

läroverken skulle bli så stor enligt de sakkunniga. Samtidigt som de sakkunniga kunde konstatera att antalet flickor till läroverken ökade från 406 st till 716 st, från höstterminen 1925 till höstterminen 1929.¹¹¹ Omkring 1930 utgjorde kvinnorna ca en ¼ av Sveriges studenter. Vid mitten av 1950- talet utgjorde kvinnorna hälften av studenterna vid de humanistiska linjerna. Kvinnor med högre utbildning var få men de var en betydande grupp som bildade kvinnoaksföreningar och krävde politiskt inflytande och andra förbättringar för kvinnor.

4.4 Vilka kvinnoosyn framfördes?

I riksdagen stod de borgerliga partierna samlade mot socialdemokraterna. De hade dock inte samma kvinnoosyn eller uppfattning om flickskolans utformning. Däremot var alla partierna överens om att det praktiska ämnet hushållsgöromål var en nödvändighet i kvinnornas utbildning. Huvudlinjerna i debatten har varit att ta hänsyn flickornas egenart, den kroppsliga och andliga utrustningen och att skolan skulle ge flickorna en utbildning i hemmets uppgifter. Utredningen kom fram till att behovet av högre flickskoleutbildning fanns men med det tillägget att flickorna även måste få undervisning *”efter dess egenart och framtida livsuppgifter i hem och samhälle speciellt avpassad uppfostran och utbildning”*.¹¹²

Carl Lindhagen (socialdemokrat) skrev i sin motion nr 244 i FK 1927. Att samskolor var tilltalande men att ordningen för pojkar skulle komma i kläm och han menade att det var att gå mot *”naturlagarna”*. Han ansåg att samläroverk var fördelaktigt ur ekonomisk synvinkel men det gick inte att lösa praktiskt. Lindhagen syftade till de båda könen olikheter i sinnesriktning och de olika skolformer som de hänvisade till.

Högermannen Helge Almquist ansåg i sin motion, att rätten till lika utbildning för flickorna skulle kunna genomföras om man tog hänsyn till *”det kvinnliga väsendets egenart”*. Flickskolan var ändå den bästa lösningen tyckte han.

Ecklesiastikminister Almqvist menade att man hade för ensidigt riktat sig mot den *”manliga ungdomen”* han ville ändra på detta och få det mer jämställt samtidigt som man måste ta hänsyn till den kvinnliga egenarten.¹¹³

En förklaring till motståndet för kvinnors rätt till högre utbildning var att man ansåg som bl.a. Ulla Johansson och Gunhild Kyle skriver, att kvinnorna inte hade naturliga förutsättningar för högre studier. Dessutom försökte man förklara detta med att hänvisa till både psykologiska termer och Darwin. Det var en olycka för hela nationen om kvinnorna skaffade sig högre

¹¹¹ SOU 1929:33 s. 19f

¹¹² SOU 1929:33 s.14

¹¹³ RSKr 1927: 116 s.20

utbildning och därmed började konkurrerade ut männen på arbetsmarknaden. Hennes rätta naturliga plikt var som maka, mor och husmor och inte på arbetsmarknaden.¹¹⁴

4.5 *Avslutning*

Den borgerliga politiska utvecklingen var en utveckling i rätt riktning. Det som nu är nästan en självklarhet i fråga om utbildning och rösträtt var inte lika självklart förut. Det som förändras i det svenska samhället har sina följder av första världskriget och som gav kvinnorna ett större utrymme att göra sin röst hörd. Skolreformen 1927 var ett led i enhetsskoletanken, kravet på enhetlig grundskola för alla samhällsklassers barn på det grundläggande stadiet som redan i slutet av 1800-talet diskuterades av socialdemokrater, liberaler och radikala folkskolelärare. Även om kvinnorna nu får rätt till högre utbildning betydde det inte att motståndet mot kvinnors rätt till högre utbildning försvann.

Det som Gunhild Kyle fått fram om idealen från flickskolan på 1800-talet har inte försvunnit på 1920-talet. Den kvinnliga egenarten, hennes uppgifter som maka och mor finns fortfarande kvar i argumenten mot att kvinnan ska få högre utbildning. Ett annat skäl är att man måste ta hänsyn till är hennes fysiska utveckling som anses göra henne extra ömtålig för högre utbildning. Används flitigt i debatten. Liksom Kyle har kommit fram till i sin forskning på 1800-talets flickskolor. Även om samhället har utvecklats finns de gamla idealen kvar. När dessa föreställningar, åsikter försvinner får vidare studier påvisa.

Gunnar Herrströms forskning om svensk skolpolitik från 1918 till 1930 visar också på att idealen från 1800-talet lever kvar i debatten och även om samhällsreformer införs mot en mer likställd skola för flickor och pojkar. Blir den verklighet först några år efter att reformen införs. Jag har endast studerat en liten del av den svenska skoldebatten och jag har förstått att det tar en lång tids forskning för att se de olika mönster, nyanser som politikerna följer. De ändrar uppfattning och säger emot sig själva om vartannat som även dagsaktuella politiker gör. Mitt bidrag till forskningen är att framställningen om att kvinnan är underlägsen mannen både fysiskt och psykiskt som kom på 1800-talets mitt, är fortfarande ett av huvudargumenten på 1920-talet. Trots den samhällsutveckling som sker i Sverige under denna period, finns de gamla idéerna kvar främst hos männen. Det parti som tydligast visat sin inställning emot en högre utbildning för kvinnor är bondeförbundet. Förklaringen till att det fortfarande finns en ovilja att se både män och kvinnor på de högre läroverken kan vara den att det finns en stor majoritet av män i riksdagen. Jag tror även att de gamla parti idéerna fortfarande var djupt rotade hos riksdagsmännen och de övergav dem inte så lätt. Trots den negativa inställning som ändå fanns fick politikerna vika sig för opinionen. Det rådde hög arbetslöshet i Sverige under mellankrigstiden och naiviteten minskade. Fler kvinnor valde bort äktenskapet och

¹¹⁴ Johansson (2000) s. 55f och Kyle (1972)

valde därmed arbete om att vara myndiga istället. De började kräva lika rättigheter på utbildningsfronten som männen.

Kvinnans rätt eller inte till högre utbildning har engagerat många politiker, det som jag tycker har framförts mest är ”*kvinnans egenart*” och kvinnans annorlunda ”*sinnelag*” som vållat stora problem för debattörerna, Jag har haft det rätt roligt åt att läsa de olika problem som vi kvinnor tros åstadkomma med vara egenheter och annorlunda sinnelag enligt politikerna. Det ligger tydligen en hel vetenskap bakom dessa säkra skäl

Det är som man brukar säga man är barn av sin tid och därmed kan man konstatera att under mellankrigstiden i Sverige fanns den traditionella kvinnosynen att kvinnors skall först och främst vara mor och maka.

Som blivande lärare tycker jag att utbildningshistoria är viktig ur flera aspekter vi får en ökad förståelse för vad som skedde i Sverige under den här tiden. Flickors utbildning började accepteras medan man från politikernas håll ville styra över vad som var nyttigt att lära sig för flickor och vad de inte borde lära sig. Det som kallas hushållsgöromål är ett ämne som skulle kunna översättas med hemkunskap idag och det har både flickor och pojkar som ämne idag.

Den här uppsatsen kan användas i undervisningen som en djupdykning i Sveriges historia, hur synen på utbildning var. Genom att använda denna uppsats i undervisningen som jämförelse material till Sveriges politiska historia och kvinnor utbildning.

Jag tänkte att man kan ge eleverna som uppgift att ta reda på hur politiker idag ser på utbildning kontra under mellan krigstiden i Sverige. Där styrdokument från

Frågor som går att studera är: Hur såg man på utbildning utifrån lika rättigheter mellan könen? Jämfört med idag? Vad skulle skolan ge eleverna enligt debattörerna? Vad säger politikerna idag? Idag har vi inte den uppfattningen att flickor och pojkar har olika kunskapsförmågor och olika förutsättningar för olika ämnen. Vilka ämnen kunde flickor inte läsa enligt debattörerna?

I Lpf 94 står det på s12 under normer och värden att *Skolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma i uttryck i praktiskt vardaglig handling.* Med den här uppsatsen kan jag som lärare visa eleverna hur det svenska samhällets syn på utbildning har förändrats och även flytta elevernas uppmärksamhet till andra länder i vår värld omkring oss, hur ser de på utbildning för flickor osv.

Material som kan användas är Skolverket (2001). *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94*, Skolverket (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet Lpo94* SOU1992:94, *Skola för bildning.*

Därmed hoppas jag att eleverna hjälp av denna uppsats fått en bild av Sveriges historia under mellan krigstiden och dåvarande politikens åsikter om kvinnor och högre utbildning. Som kan användas för att lära eleverna vidare hur det har varit i den svenska utbildningshistorien för att ta lärdom av och använda som jämförelse med andra länder idag.

5 Referensförteckning

5.1 Tryckta källor

Epokregistret 1921-1930

Riskdagens skrivelser 1926-1928,

Kungl. Skolöverstyrelsens underdåniga berättelse om dess verksamhet under tid 1 Juli 1920-30 Juni 1921 (1922) Stockholm, P.A. Norstedt & Söner

SFS 1926-1928

SOU 1924: 24 Kungl. Skolöverstyrelsens utlåtande över skolkommissionens betänkande 1-5 (1924) Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag

SOU 1929:33 Utredning rörande allmänna Läroverk för flickor m.m. (1929) Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag

MAK 1927 4 saml. 1 band nr 1- 248

MAK 1927 4 saml. 2 band nr 249-476

MFK 1927 3 saml. 1 band nr 1- 145

MFK 1927 3 saml. 2 band nr 146-251

MFK 1927 3 saml. 3 band nr 252-347

Andra särskilda utskottet 1927 11 saml. 2 avd.

5.2 Litteratur

Bergqvist J:son, B *Våra skolor*. En granskning i anledning av skolkommissionens reformförslag (1923) Stockholm, P.A. Norstedt & Söner

Bergqvist J:son, B *Sveriges Ungdomsskolor*. Till allmänhetens kännedom jämlikt K. Maj:ts beslut och på uppdrag av chefen för K. ecklesiastikdepartementet (1931) Stockholm, P.A. Norstedt & Söner

Florin, C & Johansson, U *Där de härliga lagrarna gro... - kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850-1914*, Kristianstads Boktryckeri AB, Kristianstad, 1993

Herrström, G *1927 års skolreform*. En studie i svensk skolpolitik 1918-1927 (1966) Göteborg, Elanders Boktryckeri AB

Häger, B Å *Genom Sveriges historia* (1996) Malmö, Gleerups Förlag

Johansson, U *Normalitet, kön och klass* (2000) Stockholm, Nykopia Tryck AB

Kyle, G & Herrström, G *Två studier i den svenska flickskolans historia* ÅSU 128 (1972) Stockholm, Föreningen för svensk undervisningshistoria

Kjørup, S *Människovetenskaperna* (1999) Lund, Studentlitteratur

Ohlander, A-S & Strömberg U-B *Tusen svenska kvinnoår* (2002) Falun, Prisma

Richardsson, G *Svensk utbildningshistoria* (1999) Lund, Studentlitteratur

Stjernqvist, N *Tvåkammartiden 1867-1970* Sveriges riksdag (1996) Värnamo, Fälths tryckeri

Till B. J:son Bergqvist på hans 60 årsdag den 5 oktober 1920 (1920) Lund, Berlinska boktryckeriet

Tvåkammarriksdagen 1867-1970 Ledamöter och valkretsar band 1-5 utarbetad av A Norberg, A Tjerneld och B Asker

Nationalencyklopedin 2000